

“ALEXANDRU IOAN CUZA” UNIVERSITY OF IAȘI
FACULTY OF HISTORY
DOCTORAL SCHOOL

Perceptions and representations of the enemy amongst Romanians during the times of the Great War

PhD Thesis

– ABSTRACT –

Scientific coordinator,

Prof. univ. dr. GHEORGHE CLIVETI

Corresponding member of the Romanian Academy

PhD Candidate

MIHAI TUDOSĂ

IAȘI

2026

Table of contents

Introduction	7
Chapter I. The enemy – evolution, development and implications	32
I.1. The beginnings	33
I. 2. The Medieval and Modern Ages	46
I. 3. The evolution of the enemy in the context of the French Revolution	55
I. 4. Towards the Great War	63
I. 5. The enemy in the Romanian modern art of war	74
I. 6. Approaches after the Great War	79
 Chapter II. Perceptions and representations of the enemy amongst the Romanians from Bessarabia	 84
II.1. Annexation, russification, collaborationism, resistance and a late national movement	84
II. 2. The wars, revolutions and the unification	112
II. 2.1. From the introduction of mandatory military service to from the beginning of The Great War	112
II. 2.2. From the mobilisation to the coming on the Romanian front.....	122
II. 2.3. The experiences of the Romanian front and of the revolutions	139
II. 3. Epilogue	170
 Chapter III. Perceptions and representations of the enemy amongst the Romanians from the Old Kingdom	 180
III.1. The beginnings	180
III. 1.1. From the Early Modern age to the Unification of the Principalities 	180
III. 1.2. From the Unification of the Principalities to 1883	193
III. 1.3. From 1883 to the beginning of The Great War	200
III.2. The road of neutrality towards the war	215
III. 2.1. Revalorisations of the enemy, war plans and negotiations.....	215
III. 2.2. The fight for the Romanian souls. Propaganda and espionage.....	241

III.3. In the Unification War	269
III. 3.1. The beginnings of the campaign	269
III. 3.2. The enemy counteroffensive, the retreat and restoration of the Romanian army	302
III. 3.3. From the battles to the peace and reinterring the action	334
III. 3.4. The experience of the captivity	358
III. 3.5. In the occupied territory	369
III.4. Epilogue	385
Conclusions	395
Bibliography	416

The First World War was a major turning point in the history of mankind, which influenced the societies of the belligerent states, its effects being observable even today. Even if it was surpassed by duration and victims by the Second World War, its memory and impact could not be forgotten. The countries of the Entente subscribed their efforts to a civilizational role, even assuming the idea of a Crusade, obtaining the oxymoronic motivation of the war for peace, in which any sword raised against Germany (seen as leader of the Central Powers) had the aim of building a better, more peaceful world. They also insisted that the war had a healing role from militarism and the force against right, being fought against leaders and systems, not against peoples¹.

Even if Romania fought a coalition war, even considering ideology in choosing its side, its participation was mostly represented by different goals, showing the patriotic-traditionalist approach, with determinist nuances, as a prelude to the Great Union, in which the goal justified the means. Even if this approach is not totally flawed (without the sacrifices and determination of the Romanians, the country would have collapsed), it can simplify or skip certain nuances, causes, variations in goals and attitudes. Sometimes, there are tendencies of extraction from the great panel by highlighting the Romanian efforts in the unequal fight against enemies and fulfilling its obligations to the allies, even if Greater Romania was just a dream in the eve of its entering into war, highly depending to the international evolution. The newer approaches, characterised by objectivity and adopting the tendencies of the Western historiography, generated positive results by extending the studied categories/phenomena, as well as a larger approach of the theme, but most of them handled limited subjects, generated by the need of the novelty factor.

The present research and thesis started from the wish and need of profound comprehension of the Romanian saga from the Great War by the way in which its contemporaries viewed and regarded their enemies. It aims the production of a complementary perspective on mostly known events, which could help in understanding the actions, precedents, preparations and echoes. This tendency can be observed in the motivations of some memorialists who wanted to present more than just events. In the introduction of his memoris, Constantin Diamandi affirmed that their elaboration and eventual publication does not have the aim of showing the war, but the way in which every country was according to its ideas and way

¹ H. G. Wells, *The War that will end war*, London, Frank&Cecil Palmer, 1914, p. 11-15.

of perceiving it², also including descriptions of the errors made, because they reflect the mentalities of the past, a model of comprehensive approach which can be a *motto* of the thesis.

The beginning of my studies on the subject, doubling as a motivational factor, was based on the researching of some primary sources, observing some particularities and paradoxes of the Romanian war experiences. The total war mobilised and made vulnerable the population at an unprecedented level (including the civilians far beyond the frontlines), making its contemporaries to perceive it very intensely. The prolonged periods of stress, hunger, tension and uncertainty could generate antithetical perceptions and representations to those considered as allies or enemies by the cognitive flaw named dichotomous thinking/black and white thinking³. Therefore, the visions about *the other* could have absolutization tendencies, in which the disagreements with the enemy could be transformed in high treasons, and the actions of the enemy in demonic expressions. Moreover, the way in which *the other* was perceived depended not only to their present quality as allies or enemies, but also of their mentalities regarding their countries, mostly formed across generations.

Thus, it can be explained, in a first phase, the respect and expectations attitudes regarding the German enemy and the behaviour of its soldiers, superior to those regarding the allied Russian, as well as the exacerbation of the hate against the enemy military (mostly differentiated based on their nationality) according to their actions or the rapid change of regarding the war from an offensive, liberation one to a defensive one, fought against the invading enemy. Even if, at a first glance, the problematic could seem straightforward (in war, the soldier must hate its enemy as a part of his motivation and must appreciate his ally, who has the same aims and enemies), according to the aspects mentioned above, it is necessary to research several factors, which also represents the main objectives of the thesis: how the perceptions and representations of the enemy are formed, how they modify according to the internal/international situation/the war phase and the role of the historical past in this phenomena; how the Western propaganda against the common enemy was perceived by the Romanians (alongside the addition of some autochthonous realities for obtaining a new image), also applying to the enemies propaganda (who tried to alter and even reverse their perception on their allies and enemies), if the Romanians viewed their enemies as the same or differentiated and vice-versa and how their visions could be modified by the political-military situation.

² Constantin Diamandi, *Memorii, corespondență diplomatică*, vol. I, 1914-1915, București, Arhivele Naționale ale României, 2020, p. 25.

³ Andrea Bonior, *Psihologia*, București, Editura Litera, 2019, p. 80.

The definitions of the terms of the thesis – *Perceptions and representations of the enemy amongst Romanians during the times of the Great War* – is necessary for having a starting base, a thematic framing and the structure of the research. Perception and representation, synonymous terms to a certain extent, are concepts borrowed from psychology and philosophy by the development and popularisation of the multidisciplinary history initially promoted by the School of Annales. Perception is a complex sensorial psychological complex with an objective component that realises the direct reflection of the attributes and structures of the objects and phenomena in the form of primary images⁴. Even if the subject needs to have a direct contact to the stimulus in order to be formed, the perception is not a passive form of recording reality, being influenced by attention processes, the way of transmitting and precedent knowledge⁵. The representation is defined as a secondary process and product or constructing the image of an actual, present object in its absence and without its obligatory existence, as an elementary process of memory, thinking and imaginations, building mental images⁶. The representations could also mean the modalities of exteriorisation of ideas and experiences.

It is also necessary to briefly analyse the imaginary, the basic form of mental creations, which generates mentalities and identity-alterity. It is defined as a domain of creative imagination, which mixes different sensorial representations of objects or situations, for example dreams, myths and plastic creations⁷. Because of its niche character and its psychological/philosophical implications, the imaginary is difficult to define even for its theoreticians, Lucian Boia reviewing some tries. His definition states the imaginary as everything beyond concrete reality, directly or indirectly perceived by mental processes, constructed with the help of archetypes (essential thinking tendencies), also including history in the realm of imaginary⁸. The image – primary component of the imaginary, aims its character of sensitive representation or mental picture resulted after the sensorial reflection of objects and phenomena⁹.

The research follows the military meaning of the enemy – belligerent adversary state, alongside its armed forces, citizens and all its means of action or the forces which are acting or could act against the own troops¹⁰, meaning the concept of the fight against an entire nation, as well against a potential enemy. The enemy is a central theme in the military tactic and strategy,

⁴ Paul Popescu-Neveanu, *Dicționar de psihologie*, București, Editura Albatros, 1978, p. 523.

⁵ Roland Dodon, Françoise Parrot, *Dicționar de psihologie*, București, Editura Humanitas, 2006, p. 577-578.

⁶ Paul Popescu-Neveanu, *op. cit.*, p. 617.

⁷ Roland Dodon, Françoise Parrot, *op. cit.*, p. 385.

⁸ Lucian Boia, *Pentru o istorie a imaginarului*, București, Editura Humanitas, 2000, p. 12-19.

⁹ Pavel Apostol *et al.*, *Dicționar de filozofie*, București, Editura Politică, 1978, p. 344.

¹⁰ *Lexicon militar*, București, Academia Militară, Editura Militară, 1980, p. 364.

with operations for imposing the own will against the enemy. In the offensive, the troops aim to capture, chase out or destroy the enemy, and in the defensive the aim is to stop, repel or slow up the actions of the attacking enemy¹¹. I choose to use this meaning because the concept of the internal enemy/enemy from within would have changed the main subject of the research and would have extended it beyond its proposed limits. Thus, the political intrigues will be just mentioned by the difference of projecting the main enemy of Romania towards the Entente or Central Powers and the enemy from within by its perception as representative of the military one or having the same nationality. Applying the definitions and analysis, I can affirm that the image of the enemy is built by the sensation-perception-representation sequence, later fixated by the memory, thinking and imagination, according to every individual motivation and personality.

By the *Romanians from the times of the Great War* I had in mind those who acted for the realisation of the objectives of Romania and the Entente by fighting against the Central Powers, especially those from the Old Kingdom and Bessarabia. The Bessarabians joined the fate of their co-nationals from the Kingdom before the Union by the common alliance, having the same enemies during and after the conflict.

I chose to not treat separately the Romanians from the Double Monarchy because of the problems residing in using a different methodology, with a different complexity and means and methods. However, they haven't been forgotten. The research addressed subjects and episodes regarding the importance of their intellectuals in the creation of the national conscience and representation of the Austria-Hungary as an archetypal enemy of Romania before the war, alongside the role played by the refugees and defectors in the preparation of the image of the enemy during the Neutrality and those who helped the Romanian army during the campaign, some of them suffering after the failed offensive, being subject of harsh treatments because they did not see their co-nationals as enemies. I also mentioned the Romanians citizens of Austria-Hungary who fought alongside the Romanian or allied armies. Last but not least, I will be regarding the subject of the positive influences of the Transylvanian prisoners in Russia in the construction of the national conscience and encouraging the Bessarabians in the fighting against their enemies.

¹¹ Teodor Frunzetti (coord.), *F.T.-3. Manualul de tactică Generală a Forțelor Terestre*, București, Ministerul Apărării, Statul Major al Forțelor Terestre, 2006, p. 31-32.

In order to explain and comprehend the central theme of the Great War at a superior level, I started the chapters of the thesis by highlighting some aspects and events before its times. A first explanation regards the concept of the *longue durée*, as the collective images are constructed by the vicissitudes of history, having the capacity of forming, changing, transforming etc¹². If the perceptions regard contemporary events, the representations and changes in imaginary/mentality cannot be changed as fast as the political, technical or social advances of the reference subject, thus is necessary to generously project the temporal limits of the research. Another explanation resides in the exploitation by the both sides of the idea of the barbarity of the enemy, with links to the dark past of the war and to old concepts, derived by the negative representation of the enemy, which raises the need of acknowledging the constants and evolutions from different perspectives. Even if the Modern Age saw successive advances in tactics and strategy, its military conflicts are subscribed to the *First Generation War*, its limits being the end of the 30 Years War and the end of the Great War¹³.

In 1919, general Scarlat Panaitescu affirmed that the study of Romania during the conflagration should include the research of the soul substrate of the Romanian people, with an appreciable social – the legacy of several generations, not only the surface impressions¹⁴. Thus, it is necessary to describe the apparition and development of the national conscience in Bessarabia and Romania, first for comparison with the limits of the Russification and the second for showing the stages of the revival of the combative spirit and projecting the enemy in the surrounding empires as a preparation for the future fights. In many key-moments, the leaders used arguments based on history (glorious past, resistance against enemies, hard times which did not destroy the Romanian people etc.). Moreover, in memoirs and press, the combatants made many parallels with the past, demonstrating the effects of building the national conscience and the importance of the historical mythology. The temporal limits of the research will surpass the war by a bit, by inserting brief epilogues about its effects and regarding the former enemies, in order to draw parallels with the anterior periods and to coherently concluding the narration by overviewing the marks left in the imaginary by the allies and enemies.

The general methodology of the research contains chronological and thematic approaches of its subjects, following the constants and transformations from the period. It aims

¹² Richard E. Lee (ed.), *The Longue Durée and world system analysis. With a new translation of Fernand Braudel "Histoire et Sciences sociales: La longue durée" by Immanuel Wallerstein*, Albany, State University of New York Press, 2012, p. 3; Jacques le Goff, *op. cit.*, p. 12.

¹³ Iulian Alistar, *Multidimensionalitatea câmpului de luptă modern și o nouă dimensiune strategică a confruntării*, in „Impact strategic”, nr. 4/2011, p. 59-60.

¹⁴ Scarlat Panaitescu, *Rolul României în Războiul Mondial*, București, Imprimeriile „Independența”, 1919, p. 3.

the reconstruction of the atmosphere of the past and the way of the image of the enemy from the mentalities inoculated in the formative period to the creation of representations as preparations for the conflict and the clash with the modern war realities, generating complex perceptions, which becomes representations, explanations of the experiences and revalorisations for the future. Even if it is built on a chronological base, the research includes comparative sequences of the Romanian, allies and enemies versions, highlighting the bilateral images of the sides. The analysis, comparison and analogy are the main methods of the research, correlated with the inductive method for selection of the representative sources for certain studied categories and typologies. Using the new historiographic paradigms from the military, social and mentalities history were useful for treating the subject, alongside the selection, analysis and use of the sources. I also tried to evade certain traps during the research, for example the determinist approaches and generalisations.

The thematic variety is also reflecting in the sources. The historiography of many studied events and aspects is abundant, requiring a careful selection. For example, for the Neutrality, I analysed the opinions of influential politicians and intellectuals, leaflets and the press in order to show how the future fight was projected and prepared, including the reception of the Western propaganda, as well as for highlighting the differences between the representation and valorisation of the potential enemies according to the political opinions. In order to show the preparations and the atmosphere from the army, I researched the military press, the secret services reports, brochures and memoirs. In order to include the image of the Romanians in the alliances, I used memoirs and reports of several foreign diplomats and leaders. In order to supplement or substitute the lack of some sources, in the context of less studied themes from my research perspective, I also used military tactics and theory works, statistics, regulations etc. Alongside the possibilities of interpreting the imaginary, their contents could reveal realities, mentalities and perceptions about themselves and the other.

I tried to obtain a comprehensive image of the Romanian society, thus the most valuable sources are the personal ones. The theoretical/critical perspectives can be found in the PhD thesis of Bianca Beatris Mărmureanu¹⁵, as well as in publications from scientific papers¹⁶. The autobiographic sources are precious for reconstructing the mentalities of the past, but they must

¹⁵ Bianca Beatris Mărmureanu, *Viața de front la 1917 reflectată în scrierile cu caracter memorialistic și în corespondența privată a combatanților din armata română*, teză de doctorat, coordonator științific Prof. univ. dr. Gheorghe Cliveti, Iași, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Istorie, 2010.

¹⁶ Mihaela Bedecian, *The Memoirs of the Great War. General Considerations*, in „Transylvanian Review”, vol. XXIV, no. 4, Winter 2015; Mihai Tudosă, *Memoirs of Charles Vopicka and the Count of Saint-Aulaire, Accredited Diplomats in Romania during the Great War. A Comparative Approach*, in „East European Journal of Diplomatic History”, No. 6-7/2019-2020.

be treated individually, considering the potential auto-censorships and flourishes. I tried to obtain a high variety of authors (from simple people to professors, politicians, diplomats and military personnel of all ranks) and motivations. A work that brings together works from a great category of people is *Viața pe front în scrieri personale* [*The front life in personal writings*] edited by Anemari Monica Negru, who extracted memoirs, journals, poetry, postcards and letters, many with an intimate character, which brings the reader/researcher closer to the uncensored mentalities of the fighters.

In order to obtain the vision of the simple people, I used letters and military folklore, alongside some extracts referring to them from other autobiographic writings. I also used some literary sources, in which an important role is played by the ones written by Mihail Sadoveanu, an author interested about their mentalities. The writings from the period of instruction, maneuvers and concentrations are including aspects about the psychological formation of the troop in order to prepare it for the fight against the real enemy, other volumes containing articles based on stories told by fighters¹⁷. Another literary sources, as *Calvarul* [*The Ordeal*] of Liviu Rebreanu represent collective attitudes on the enemy by using alter-egos and stock characters¹⁸. The press is another valuable source for reaching the atmosphere of the war, with specific visions on the enemy. I mostly used military press, but also civilian one, first mostly for war stories, second for the representations of the enemy during the neutrality and later for the reactions at the shocks represented by the enemy actions. Since 1914, the press exacerbated its political/propaganda agenda, thus needing to be approached in a broader context.

The mentioned sources also help in the highlighting of the perceptions and representations of the *other* (enemy or ally) on Romanians. The Romanian historiography explored the reactions of the Central Powers press during its entering into the war, covering examples of using the imaginary in propaganda¹⁹. For the allied vision, I consulted the volumes of Marcel Fontaine and Henri Mathias Berthelot, helpful in creating mutual images and analysing the limits of the Romanian-French friendship or the difference between their

¹⁷ Mihail Sadoveanu, *File Sângerate. Povestiri și impresii de pe front*, Iași, Editura ziarului „România”, 1917; *Idem, Frunze-n furtună*, București, Editura „Cartea românească”, 1925.

¹⁸ Liviu Rebreanu, *Calvarul*, București, Alcalay&Co. Editor, 1919.

¹⁹ Alma Hanning, *Austria-Hungary and Romanian Entry into the War 1916*, in Claudiu-Lucian Topor, Alexander Rubel (eds.), *“The Unknown War” from Eastern Europe. Romania between Allies and Enemies (1916-1918)*, Iași, Konstanz, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Hartung-Gorre, 2016; Ion Zănea, *Răul suprem. Românii și România în comentariile presei maghiare (august-septembrie 1916)*. *Studiu de caz: presa din Oradea*, in Ioan Bolovan et al., *Primul Război Mondial. Perspectivă istorică și istoriografică*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2015.

visions²⁰. I used a related approach for selecting German writings, especially using the works of general Erich von Falkenhayn and trooper Gerhard Velburg²¹. A beneficial editorial initiative for knowing the vision of the *other* can be found in the two volumes of contemporary testimonies edited by Dumitru Preda, assembling fragments from the memoirs of several French, British, German and Austro-Hungarian diplomats and leaders about Romania's war²².

The contemporary sources could also act as propaganda, doubling the efforts of buying the press during the neutrality, then as a part of the occupier's efforts of turning Romanians against their leaders. I can mention the Austro-Hungarian Red Book and the comparative leaflet on the official statements²³, first for revealing the decline on Romania's image amongst its future enemies and the second for the perception the enemy from both sides in the presentation of the military actions. Those sources also need to be treated with caution. In its turn, the Romanian state coordinated the edit of some propaganda leaflets, accusing Germany of war crimes and revealing the righteousness of its own fight²⁴. I also used the unpublished weekly reports on Romania made by the British military intelligence, with information on the Romanian and anti-Romanian propaganda, political clashes and mutual images of the Romanians, allies and enemies, including variations in the morale or soldier's perceptions²⁵.

The present research is characterised by its hybrid character, combining the military history with the social and mentalities one, also nuances by the history of the imaginary. Thus, I addressed the historiography, evolution and tendencies of those domains. The study of military conflicts is mostly impersonal, overlooking they were fought by individuals with own thinking, emotions and experiences engaged in complex processes, often needing preparations and

²⁰ Marcel Fontaine, *Jurnal de război. Misiune în România, noiembrie 1916-aprilie 1918*, București, Editura Humanitas, 2016; Henri Mathias Berthelot, *Memorii și corespondență 1916-1919*, București, Editura Militară, 2012.

²¹ Erich von Falkenhayn, *Campania Armatei a 9-a împotriva Românilor și Rușilor 1916/1917*, București, f.e., 1937; Gerhard Velburg, *În spatele frontului. Marele Război așa cum l-am văzut eu. Decembrie 1916-Iunie 1918. Însemnările unui soldat german în România ocupată*, București, Editura Humanitas, 2018.

²² Dumitru Preda (ed.), *România în timpul Primului Război Mondial. Mărturii contemporane*, vol. I, 1914-1916; vol. II, 1914-1918, București, Editura Militară, 2020.

²³ *Cartea roșie austro-ungară. Documente diplomatice referitoare la relațiunile dintre Austro-Ungaria și România în perioada dela 22 Iulie 1914 până la 27 August 1916*, București, Editura „Regele Carol”, 1917; *Războiul dintre România și grupul Puterilor Centrale. Comunicatele oficiale române, germane, austro-ungare, bulgare și turcești*, București, Editura I. Branișteanu, f.a.

²⁴ *Microbe-Culture at Bukarest. Discoveries at the German Legation From the Romanian Official Documents*, London, New York, Toronto, Hodder&Stoughton, 1917; A. W. A. Leeper, *The Justice of Rumania's cause*, London, New York, Toronto, Hodder&Stoughton, 1917; D. Mitrany, *Greater Rumania: A Study in National Ideals*, London, New York, Toronto, Hodder&Stoughton, 1917.

²⁵ *Weekly Report on Rumania*, V-XVII, May-November 1917, in The National Archives, Kew, GT 1520, Intelligence Bureau, Department of Information, Section D.

conditioning in order to be capable of killing returning home as totally different persons²⁶. The contemporary scientific consensus states that the inter-humane violence has a born and a cultural-earned one²⁷. Strongly influenced by the Great War, Sigmund Freud stated the need of having enemies by the human primary instincts and shows the way of constructing an enemy by augmenting the its differences towards the own group²⁸. Konrad Lorenz created the cultural-anthropological theory on violence, later developed by other scientists, regarding the institutionalised cultivation of the violent impulses, in which the destruction of the enemy could be a goal in itself, with highly mobilising potential²⁹. Towards the end of the 20th century, Vamik Volkan demonstrated the forming of the concepts of allies and enemies from childhood, alongside the perceptions on good and evil, alongside Sam Keen, who created concepts as *consensual paranoia* and *homo hostilis* for explaining the elimination of the human inhibitions by creating an archetypal enemy³⁰. Recently, the researches of Dave Grossman stand out by defining the problematic of hating the enemy from a complex perspective³¹. Several Romanian authors as Dumitru Caracostea and Constantin Atanasiu also addressed the subject³².

Starting with Hans Delbrück, the military history opposed studying wars as a series of military operations, highlighting the necessity of including economic, social and cultural aspects, idea continued by Michael Howard, who affirmed that the abstracting of the conflicts and their technical study ignores several necessary dimensions for their comprehension³³. Romanian historians as A. D. Xenopol and Nicolae Iorga had *avant la lettre* approaches in their works by analysing the Romanian perceptions and representations of their neighbours and foreign armies according to their actions³⁴. More recently, several historiographic productions presented Romania in the Great War including elements of social and mentalities history³⁵.

²⁶ Barry P.C. Molloy, Dave Grossman, *Why can't Johnny kill?: the psychology and physiology of Interpersonal combat*, in Barry Molloy (ed.), *The Cutting Edge. Studies in Ancient and Medieval Combat*, Stroud, Tempus, 2007, p. 2007, p. 188.

²⁷ *Ibidem*, p. 189.

²⁸ C. Fred Alford, *Freud and Violence*, în Anthony Elliott (ed.), *Freud 2000*, New York, NY, Routledge, 1999.

²⁹ Konrad Lorenz, *On Aggression*, London, New York, Routledge, 2002;

³⁰ Arthur G. Miller, *The Social Psychology of Good and Evil*, New York, London, The Guilford Press, 2004, p. 3; Irvine Schiffer, *Reviewed Work: The Need to Have Enemies and Allies: From Clinical Practice to International Relationships by Vamik D. Volkan*, in „Political Psychology”, vol. 10, nr. 2, Jun. 1989, p. 351.

³¹ Dave Grossman, *On Killing. The Psychological Cost of Learning to Kill in War and Society*, New York, Boston, Little, Brown and Company, 1996.

³² Dumitru Caracostea, *Aspectul psihologic al războiului*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2015; Constantin Atanasiu, *Umanul – dimensiune în luptă. Privire retrospectivă*, București, Editura Militară, 1981.

³³ Michael Howard, *War in European History*, Oxford, Oxford University Press, 1979, p. ix-x.

³⁴ A. D. Xenopol, *Războaiele dintre ruși și turci și înrăurirea lor asupra Țerilor Române*, vol. I-II, Jassy, Tipo-Litographia H. Goldner, 1880; Nicolae Iorga, *Istoria armatei românești*, vol. II, București, Tipografia „Cultura Neamului Românesc”, 1919.

³⁵ Dumitru-Dan Crișmaru, *Elita militară românească în timpul lui Carol I*, București, Editura Militară, 2017; Petre Otu (coord.), *Reforma militară și societatea în România (1878-2008)*, București, Editura Militară, 2009; Petre Otu,

In parallel, I can mention works on the Great War according to the imaginary. Lucian Boia follows a global approach of the event, from its profound origins to the dissatisfactions of the peace³⁶, later continuing several themes in his volume about the Germanophiles. Another production signed by Radu Tudorancea, Ion Agrigoroaiei și Alin Ciupală explores the imagological perspectives of the Romanians during the Great War by integrating them in opinions, states of mind and propaganda³⁷. Another example of approaching the themes complementary to the military history by the ways of representations, as well as the construction of the national mythology also applied during the conflicts is *Mănuși albe, mănuși negre. Cultul eroilor în vremea dinastiei Hohenzollern*³⁸ [*Black gloves, white gloves. Hero worship in the times of the Hohenzollern dynasty*] by Andi Mihalache. Regarding the Romanian historiography of the imaginary, it stands out the temerarious works of Alexandru Duțu³⁹ and the more recent ones of Lucian Boia and Andrei Oișteanu⁴⁰, alongside the new *Encyclopaedia of the Romanian imaginaries*⁴¹.

In the Western historiography, it stands out the domain of War experiences or *Kriegserfahrungen*⁴². From the productions on the image of the enemy, I can highlight the volume *Imagining the enemy*, which analyses the American presidential speeches and the public opinion on the topic of Germany, following its deterioration until regarding it as an enemy of all mankind (alongside Austria-Hungary – the image of the supranational enemy, defined by militarism and authoritarianism) and the enrichment of the meanings of the war with civilisational and even healing ones⁴³. Most of the studies which include the construction of the

Maria Georgescu, *Radiografia unei trădări. Cazul colonelului Alexandru D. Sturdza*, București, Editura Militară, 2011.

³⁶ Lucian Boia, *Primul Război Mondial. Controverse, paradoxuri, reinterpretări*, București, Editura Humanitas, 2014.

³⁷ Radu Tudorancea, *Frontul de acasă. Propagandă, atitudini și curente de opinie în România Primului Război Mondial*, București, Editura Eikon, 2016; Ion Agrigoroaiei, *Opinie publică și stare de spirit în vremea Războiului de Întregire și a Marii Uniri*, Iași, Editura Fundației Axis, 2004; Alin Ciupală, *România în timpul Primului Război Mondial. Aliați, adversari și propagandă. O istorie în imagini*, București, Editura Monitorul Oficial, 2018.

³⁸ Andi Mihalache, *Mănuși albe, mănuși negre. Cultul eroilor în vremea dinastiei Hohenzollern*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2007.

³⁹ Alexandru Duțu, *Dimensiunea umană a istoriei. Direcții în istoria mentalităților*, București, Editura Meridiane, 1986.

⁴⁰ Lucian Boia, *Pentru o istorie a imaginarului*; *Idem, Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr și ficțiune*, București, Editura Humanitas, 2015; *Idem, Istorie și mit în conștiința românească*, București, Humanitas, 2011; Andrei Oișteanu, *Mythos&Logos. Studii și eseuri de antropologie culturală*, București, Editura Nemira, 1998; *Idem, Imaginea evreului în cultura română. Studiu de imaagologie în context est-central-european*, Iași, Polirom, 2012.

⁴¹ Corin Braga (coord.), *Enciclopedia imaginariilor din România*, vol. III, *Imaginar Istoric*, coord. Sorin Mitu, București, Editura Polirom, 2020.

⁴² Gary Sheffield, *Forgotten Victory. The First World War: myths and realities*, London, Headline, 2001; Jay Winter, *Remembering War. The Great War between Memory and History in the 20th Century*, New Heaven, Yale University Press, 2006.

⁴³ Jason C. Flanagan, *Imagining the enemy. American Presidential War Rhetoric from Woodrow Wilson to George W. Bush*, Claremont, California, Regina Books, 2009.

enemy's image approach the theme from the perspective of mythology and propaganda: *The Myth of German Villainy* starts with the origin of the negative myths about the Germans in the first days of their campaign in France and Belgium (alongside its evolution and the German reaction), *Germany, Propaganda and Total War* presents the perspective of the Central Powers⁴⁴ and a French study analyses the mutual images from the Great War in the press⁴⁵.

As the general works about Romania in the Great War, I decided to use mostly 3 authors from different periods: Constantin Kirițescu (with his monumental book, alongside a popularisation one, abundant in episodes with perceptions and representations of the enemies)⁴⁶, Victor Atanasiu (the leader of a larger committee of a book abundant in primary sources, but ideologically contaminated)⁴⁷ and Glenn E. Torrey (who combines different types of history)⁴⁸. Thus, I observed the different approaches of the subject and I extracted punctual information about different military operations. The bibliographies dedicated to the Romanian contribution in the First World War, useful for finding sources for lesser-known themes and episodes, are also worthy of mentioning⁴⁹.

Alongside the mentions and descriptions in memoirs, the Romanian perceptions and representations on the Russians generated specific works dedicated to their complicated relations during the war. *Pacostea rusească* [*The Russian nuisance*] of Ion Rusu Abrudeanu shows its vision from the title, the author also accusing Vienna and Berlin for starting the war by following their diabolical plans, also wanting to counter-balance the representation of Romania as a traitor by its former enemies by former deceptions by its past allies⁵⁰. The more recent ones include *Aliați și adversari. Relațiile româno-ruse 1916-1920* [*Allies and enemies. The Russo-Romanian relations 1916-1920*] of Constantin I. Stan, which includes elements of identity and alterity, perceptions, representations and mentalities⁵¹. A similar approach can be find in the collective volume *O vecinătate dificilă. Relațiile româno-ruse/sovietice (1914-1965)*

⁴⁴ Benton L. Bradberry, *The Myth of German Villainy*, Bloomington, IN, AuthorHouse, 2012; David Welch, *Germany, Propaganda and Total War 1914-1918*, New Brunswick, NJ, Rutgers University Press, 2000.

⁴⁵ Stephanie Dalbin, *Visions croisées franco-allemandes de la Première Guerre mondiale: étude de deux quotidiens: la Metzer Zeitung et L'est Républicain*, Bern, Berlin, Bruxelles, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien, Peter Lang, 2007.

⁴⁶ Constantin Kirițescu, *Istoria Războiului pentru Întregirea României 1916-1919*, vol. I-II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989; *Idem*, *Povestea sfântului nostru război*.

⁴⁷ Victor Atanasiu et al., *România în Primul Război Mondial*, București, Editura Militară, 1979.

⁴⁸ Glenn E. Torrey, *România în Primul Război Mondial*, București, Meteor Publishing, 2014.

⁴⁹ Gheorghe I. Georgescu, *Contribuțiuni la Bibliografia Războiului pentru Întregirea Neamului*, București, Tipografia „Cuvântul Românesc”, 1940; Gheorghe D. Stoean, *România în Primul Război Mondial. Contribuții bibliografice*, București, Editura Militară, 1975.

⁵⁰ Ion Rusu Abrudeanu, *Pacostea rusească. Note, impresii, documente și scrisori în legătură cu războiul nostru*, București, Atelierele grafice Socec&Comp., 1920.

⁵¹ Constantin I. Stan, *Aliați și adversari. Relațiile româno-ruse 1916-1920*, București, Editura Paideia, 2006.

[*A difficult proximity. The Romanian-Russo/Soviet relations (1914-1965)*], coordinated by Radu Tudorancea, including studies about the contemporary visions on the cooperation/defence with/from the Russians during the Great War, alongside their later revalorisations⁵². The double perspective can be also found in *Românii basarabeni în istoria militară a Rusiei* [*The Bessarabian Romanians in the military history of Russia*] by Anatol Leșcu⁵³.

As the belligerence with the Central Powers is concerned, I could highlight the volumes of Claudiu-Lucian Topor, covering a time horizon from the Balkan Wars towards 1918, openly following the obtaining of new perspectives on the regarded episodes and combining military, political and diplomatic history with social, mentalities and imaginary elements⁵⁴. For the neutrality, alongside *The Germanophiles* by Lucian Boia, who augments their force, number and role, but also defines them on an imagological level, the studies of Rudolf Dinu and Cosmin Ioniță⁵⁵ nuances the visions of the contemporaries. From the first years of peace, some Romanians wanted to know the enemy perspective, using archives, memoirs and discussions with former enemy commanders. The results of those endeavours can be found in articles on the enemy press and propaganda⁵⁶ and in translations on memoirs signed by generals as Ștefan Toșev or August von Mackensen⁵⁷. For the addition of foreign historiography, I consulted studies as *Bulgaria, Romania, and Greece/Romania in the First World War: The Years of Neutrality*⁵⁸ and *The Battle of the Somme*⁵⁹.

⁵² Radu Tudorancea (coord.), *O vecinătate dificilă. Relațiile româno-ruse/sovietice (1914-1965)*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2023.

⁵³ Anatol Leșcu, *Românii basarabeni în istoria militară a Rusiei. De la războaiele din Caucaz la Războiul Civil*, București, Editura Militară, 2009.

⁵⁴ Claudiu-Lucian Topor, *Germania, România și războaiele balcanice (1912-1913)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2008; *Idem*, *Germania și neutralitatea României (1914-1916). Studii istorice*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2017; *Idem*, „Auf nach Rumänien!”. *Beligeranța germano-română 1916-1918*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2020.

⁵⁵ Rudolf Dinu, „Aliatul inamic”. *România și chestiunea războiului contra Puterilor Centrale*, in Francesco Guida (coord.), *Marele război și Europa danubiano-balcanică*, Cluj-Napoca, Editura Academiei Române, 2016; Cosmin Ioniță, *Împotriva tendinței. Tentația de a intra în conflict alături de Puterile Centrale în primele luni ale Primului Război Mondial*, in Flavius Solomon, Andrei Cușco, Mihai-Ștefan Ceașu, (eds.), *România și statele vecine la începutul Primului Război Mondial. Viziuni, percepții, interpretări*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2016.

⁵⁶ I. N. Roman, *Proecte, cuvinte și gesturi bulgărești din timpul Marelui Războiu*, in „Analele Dobrogei”, Anul 1, No. 1, 1920.

⁵⁷ Ion Rîșnoveanu, *Luptele de la Turtucaia din 1916 în memorialistica generalului Toșev*, in „Buletinul Muzeului Militar Național «Regele Ferdinand I»”, Serie Nouă, 6, București, 2008; Radu R. Rosetti, *Ce spune Mareșalul Mackensen despre operațiunile sale contra României*, in Academia Română, *Memoriile Secțiunii Istorice*, Seria III, Tomul XX, Mem. 16, 1938.

⁵⁸ Richard C. Hall, *Bulgaria, Romania, and Greece*, in Richard F. Hamilton, Holger H. Hewig (eds.), *The Origins of World War I*, Cambridge University Press, 2003; N. Vinogradov, *Romania in the First World War: The Years of Neutrality, 1914-1916*, in „The International History Review”, Vol. 14, No. 3, Aug., 1992.

⁵⁹ Matthias Strohn (ed.), *The Battle of the Somme*, Oxford, Bloomsbury Publishing, 2016.

Alongside the primary and secondary objectives, the research hypothesis includes observations on the traces left by the image of the enemy in mentalities. The thesis can offer explanations and exemplifications on the variety of approaches of the enemy in the Romanian society, the fury of the Central Powers attacks, the Romanian resistance and doubling in the imaginary registry of the negotiations/cooperation with the allies, those with Russia being eventually transformed in open enmity. The importance of the research also resides in the links with the Romanian society of the present times, also doubling as a way of paying respects to the memory of those who gave all to their country.

In the context of a research based on studying varied sources, in order to show the Romanian perceptions and representations of the enemy from a broad perspective in different contexts, letting the historical figures to speak, highlighting some global conclusions is also a complex task. Generally, the actions of constructing the image of the enemy are longer than the conflict itself and are based on antithesis, augmenting the difference between the sides, also demonising and objectifying the adversary. Those characteristics aim to obtain a psychological distance that surpasses the physical one, permitting the soldiers to fight without thinking and remorse and the society to be mobilised against the common enemy, enduring the burdens of the war and resisting better. This type of representation could lead to black and white thinking, in which the same actions are valorised differently by their subject: Romanians fight for a moral superior cause and for the liberation of their brothers, the enemy fights for a wicked cause – subjugation of the whole world, starting with the small countries, also reflecting on their behaviour on the frontline and with those without defence. The modern weapons are regarded as devilish tools in the hands of the enemy, who uses them in order to cover his lack of courage and positive motivation and musical instrument in Romanian hands, creating a frightening music for the enemy and administering him the well-deserved defeat. The Romanian destructions were regarded as heroism, for example the term *massacre* being used for the enemy's actions as a proof of their barbarism, whereas some Romanians using it with pride and even declaring themselves good butchers of pagans⁶⁰.

The hate towards the enemy, intrinsic feeling amplified by its violent actions, is mostly shown by increasing the capacity of resistance or actions of extreme violence during the fights (sometimes extended on the enemy captives or even cadavers), even civilians violently condemning the enemy and fleeing from them. The enemy could be perceived as worthy for

⁶⁰ Dumitru Platon, *Un rănit*, in *Jurnal de război 1916-1919, Jurnal de război (1916-1919)*, Piatra-Neamț, Editura Cetatea Doamnei, 2017, p. 28-29.

augmenting the own victories, but this tendency could be dangerous by the possible sentiment of inferiority in the case of defeat. The enemy can be regarded as individuals or a collective body, actual (a state with hostile feeling or precedents) or assumed by the coalition war. Even if Romania declared war on Austria-Hungary, the defeat at Turtukan and the Bulgarian war crimes, followed by the German air raids and the Central Powers counter offensive made the enemy to the assumed enemy greater for the biggest part of the conflict.

I decided to split the thesis on 3 chapters that respond to the research hypothesis and help achieve its objectives. The first one, named *The enemy – evolution, development and implication*, can be considered as a continuation of the introduction. It targets the need of comprehending the constants and evolutions of the soldier's condition towards attacking and defending against the enemy, alongside the development of military, philosophical and psychological thinking towards the Great War. The chapter illustrates the evolutionary picture of the enemy as a concept (alongside its adjacent ones) in parallel with the development of military sciences, including references to the preparation or leading the troopers for defeating the enemy. The image of the enemy stands out as an *idea unit*⁶¹, transcending the historical ages. Even if the strategists approached the enemy in different ways, also aiming to destroy his will to fight, killing humans was always a difficult action for the fighters, especially in close combat. In consequence, the war was enriched with noble ideas, constructing a specific imaginary (with a demonised, objectified enemy), using rituals and cultivating conditioning reflexes for the fight. Another timeless aspect regards inducing fear towards the enemy and reducing it towards the own troops.

Initially based on stress factors or condemnable enemy actions, the conscience of enemy image and the differentiate valorisation originates from Antiquity. The Greeks and Romans viewed their enemy as a foreigner or barbarian, defeating him being a civilizational duty and offering a strong cohesion. Those characteristics generated the idea of cultivating the aggressive patterns by highlighting the differences between the 2 sides, generating the concept of hereditary enemy. The idea of respecting enemy prisoners or civilians also originates from their world, as they regarded themselves as superior to the barbarians, then trying not to upset the Divinity, later being transformed in the concept of righteous war, enriched by Christianity and later by international law.

Each historical age (also defined by existential threats) generated new or combined concepts regarding the image of the enemy. The development of diplomacy and of juridical

⁶¹ Elizabeth A. Clark, *History, Theory, Text. Historians and the Linguistic Turn*, Cambridge, MA, London, England, Harvard University Press, 2004, p. 107.

sciences added new dimensions in perceptions and interaction, then the French Revolution radically changed the paradigm of approaching the enemy by the citizen army which also fights for their rights and by absolutizing the adversary, that could have been not just a leader, people or army, but also a system. In the same period, it was established that enmity, violence and hatred constitute the trinity of a conflict, also revealing the duality of psychological effects of the war on the enemy and the own group, the danger of lacking hostile sentiment towards the enemy, directing of hatred towards the executant and the reciprocity. Until the Great War, the major conflicts were limited by alliance systems and balance of power, the alphabetization and the new recruiting system permitting the growth of tensions which prepared the world for the future years of slaughter. A large part of the concepts used in the Great War (rightful war, hereditary/archetypal enemy etc.) shows how the effort of negative representation of the adversary conjugated the whole legacy of the good against evil fighting.

The second chapter – *Perceptions and representations of the enemy amongst the Romanians in Bessarabia* aims to explain the paradox of the quick unification of the most estranged Romanian province by the study of the evolution of their imaginary in parallel with the russification processes, alongside the development of the national movement, catalysed by war and revolutions. Annexed in 1812, when Russia strengthen its image as an obsessive conqueror amongst Romanians and other peoples, Bessarabia was subjected to a complex process of russification. Contrary to the Russian promises, its autonomy declines drastically in just a few decades. A first effect was the explosive growth of the non-Romanian population by colonisations, the Romanians perceiving the strangers in a negative way, sometimes even with enmity. Amongst the first opposing the new authority were the peasants who associated Russia with serfdom and fled across the Prut, then those who regarded it as a protector were disappointed by the continuation of requisitions. The boyars, seen as inferior by the Russian nobility, were the first to pact with the occupier. Even so, some tried to keep the links with the Romanian principalities and even realised that they betrayed their kind by helping a state which continued to humiliate them. The church also conducted campaigns against the Romanian language and culture, the Romanians trying to persuade the priests for doing their sermons in Romanian and supplying them with Romanian books. The school also tried to eliminate the Romanian language, with the effect of a large illiterate population, the ones who tried to study being forced to do it in other provinces, so the intellectuality would be also allogenic. The 1905 revolution and the centennial of the annexation were occasions for national revival and establishing new channels for communication with Romania. Even if most of the members of the national movement initially wanted just extended rights in a democratic empire, some

started to hate the Russians and to desire the re-unification with Romania. Also, those who studied in Romania started to be seen as dangerous by the authorities.

The mandatory military service was the most intrusive action of the Russian authorities. The recruits were forced to speak Russian, the officers were known for their brutality and disregard of human lives and the Russian army was known for the lack of cohesion because of its many different nationalities, some hating amongst each other. The recruits were told they were fighting for the Tsar and Christendom, thus naming their enemies *pagans*⁶². Recruiting and mobilisation were occasions of manifesting the negative representations towards the ruler and authorities, cursed and considered as bloodthirsty or even the real enemies. Some veterans were carrying out their lives and beliefs as before, while others declared themselves ready for new fights with the enemies of the Empire. Even if they fought for foreign causes, the Bessarabians were proud of their military qualities, being also recognised as such by the Russian officers. The Bessarabian officers were behaving well to their co-nationals, sketching a special comradeship, continued on the frontlines by the creation of *ad-hoc* small units in order to fight more efficiently.

In 1914, whole Bessarabia was affected by the war by extensive mobilisation and using civilians for free labour behind the frontlines. The imperial propaganda was accelerated, saying it is a defensive war for defending the lands, beliefs and the *holy fight of the Slavs*⁶³. The prisoners were marched throughout the towns and villages in order to be seen as humiliated and the press published articles that demonised the enemy (seen as an archetype monster, named *possessed by the devil, rabid or Hun*)⁶⁴, who should tremble in the face of the Russian armies. The campaigns of growing the fighting spirit were not resulting in the expected results, failing to compensate the loss of the loved ones of the hardship of living.

On the frontlines, the fighters used a large variety of derogatory terms for describing the enemy (*the cursed language, the profaned*), especially during the defences against the powerful enemy attacks backed up by aviation and artillery (considered superior to their own), recognising the military quality of the enemy. Even so, the enemy was not seen as invincible, the Germans also being subject to dread⁶⁵. The officers could observe the quick russification of

⁶² Petre Ștefănuță, *Din graiul războiului și revoluției într-un sat din Basarabia*, in Dimitrie Gusti și colaboratorii, *Cornova 1931*, Chișinău, Editura Quant, 2011, p. 459.

⁶³ Sergiu Munteanu, *Propaganda imperială rusă și Basarabia (1914-1917)*, in „Cohorta”, nr. 1/2019, Chișinău, 2019, p. 97-98.

⁶⁴ Savva Dănilă, *Fratelui ostaș*, in „Luminătorul. Jurnal Bisericesc”, Anul 8, cartea 10, Chișinău, Tipografia Eparhială, octombrie 1915, p. 43-45.

⁶⁵ Gheorghe Madan, *Din timpul Războiului cel Mare. Amintirile unui român basarabean din cartierul Armatei a 4-a rusă, care a luptat la Mărășești*, in *Răsunete din Basarabia*, București, Fundația Culturală Regală „Principele Carol”, 1935, p. 86.

the Ruthenians from the newly conquered territories. In the Caucasus, the differences towards the Ottoman enemy were larger, their troops and insurgents being hated, as well as appreciated for their efficiency. Even so, there are some evidences of interiorising the soldier's state, with mercy towards the enemy that could be struck by homesickness or who prays to Allah for safe returning home. There were also episodes of cultural shock in which the Bessarabians met people with the same language, religion, traditions and customs in the Austro-Hungarian armies, with effects in knowing the Romanian culture from Transylvania and modification of the imaginary towards the enemy, the common language being a reason for pity, comradeship or even letting them live.

Even if the Romanians from the Kingdom were regarded as potential enemies by the Russian propaganda at the beginning of the conflict because of the king and the alliance with Austria, some Bessarabian intellectuals being investigated for Romanian sympathies, the evolution of negotiations with the Entente marked a gradual improvement of their image. When Romania entered the war, there were many sympathy manifestations, also extended on the Bessarabian troops. The majority of those with a national conscience regarded the event as a possibility of tying their proximity with Romania, even those affected by the Russian propaganda being happy because their neighbour chose the right path. Many officers wanted to be transferred on the Romanian front, forming the greatest number of Bessarabian intellectuals ever living in Romania, with a positive cultural impact, even the simple soldiers having positive experiences by sharing the same language with their hosts, happy for their part because they have the chance of interacting with better people than Russians.

The abdication of the Tsar produced a great shock amongst Bessarabians. Even if the February revolution had a positive impact by letting the soldiers organise by national criteria and rekindling the fight for more national rights, the confrontations between factions and the growing Bolshevik power degraded the morale and changed the subject from fighting the enemy to politics and from the military enemy to the social/political one (including the officers who wanted to continue the fighting), situation exploited by the enemy with fraternisations and surprise attacks. In the battles from the summer of 1917, many Bessarabian units demonstrated they kept hatred towards the enemy, differentiating themselves from the Russian ones, more keen to the revolutionary ideas. The Bessarabians asked the Romanian officers for help, tried to prevent them of the Russian defection and even wanted to enrol in the Romanian army. In the same time, the Bessarabian national revival started to take place, also helped by the Transylvanian prisoners, adopting the Latin alphabet and opening Romanian institutions.

The October revolution and the armistice marked the explosion of the banditry actions made by the retreating troops, sometimes followed by the villagers manipulated by the Bolsheviks. The desperate situation (weak Moldovan units, the independence of Ukraine and the taking over of many strategic objectives by Anarchists and Bolsheviks from Odesa) persuaded the Bessarabian authorities to make a big decision. The Romanian army crossed the Prut river for re-establishing the order, their chivalry attitude and *fait accompli* determined even the sceptical (who hoped for independence or autonomy in a democratic Russia, regarding the Romanians as outdated) to accept the new reality. In those times, the image of the enemy was projected on the foreigners/minorities and their unlawful influence against villagers and soldiers, even if the Romanian authorities offered a political amnesty immediately after the Unification. Moreover, it is highlighted the representation of the Russian as the enemy of all the Bessarabian Romanians, regardless of their imperial, revolutionary or Bolshevik form, the unification being regarded as a positive alternative to the Eastern miseries. The revolts and armed clashes continued after the war, the cruel actions of the Red troops towards the Romanian soldiers solidifying their image of brigands, not being assimilated to the usual combatants.

The third chapter, named *Perceptions and representations of the enemy amongst the Romanians from the Old Kingdom*, is the largest part of the thesis, starting with the analysis of former conflicts and their effects on the evolution of the imaginary about themselves and the states which will constitute the two alliances, then the currents of the neutrality and later the ways in which the enemies were regarded in different stages of the war. In its period of shaping as a modern state, Romania was positioned between 3 empires, regarding all of them as potential enemies, even if the Russians were seen as the worst and most dangerous because of the feeling of failing expectations as protectors or liberators from the Ottomans. Even if officially ally, Austria-Hungary was just a bridge towards the anti-Russian alliance with Germany, the western neighbour being perceived as an unnatural ally or a conjunctural one, also the ever-growing problem of the Transylvanian Romanians imposing inter-allied difficulties, regarding Romania as not loyal to the cause.

The rekindling of relations with Russia started before the war, by its alliance with France, and the easy victory in Bulgaria made Romanians consider themselves as powerful and capable of dealing with stronger enemies, some publicly asking for annexing Transylvania. In the same time, the relations with Austria-Hungary and Germany were getting worse because of the attitude of the first, then the attacking of Serbia and Belgium transformed them in enemies of small nations. The anti-German propaganda (which represented them as bloodthirsty, revengeful, criminals) and the anti-irredentist action of Austria-Hungary (doubled by its

perception as an existential enemy by disregarding the nationalities law in the Ultimatum and accusations of exterminating the Romanians on the frontlines) cultivated the hatred towards the 2 states. In this context, the alliance with the Western neighbour is starting to be perceived as a moral impossibility and the Entente becomes more ideologically close.

The failure of king Carol at the Crown Council and the destruction of the German invincibility myth on the Marne determined the political leaders to start negotiating with the Entente, imposing from the beginning problems with the Russians and threats from Germany and Austria-Hungary. The decisive step towards the Entente and the impossibility of crossing the representation of the Central Powers (especially Austria-Hungary) as enemies was the secret Russian-Romanian convention from September 1914, even if the interventionist opinions did not surface instantaneously, showing the hard transition and the continuity of the negative image towards Russia.

During the negotiations, even if the Romanians affirmed that Hungary is their hereditary enemy, the (often mutual) distrust towards Russia was a constant, leading to delays and even missing proper moments for joining the war. After the death of king Carol, the Central Powers regarded Romania more and more suspiciously (especially Brătianu and queen Maria, considered as the main enemies and responsible for the change of the country's direction), some of their leaders starting to view it and Italy as their true enemies by the future moral sin, their destruction beginning to be a goal in itself.

The *Ententophiles* and *Germanophiles* used the conditions of the Romanians under foreign rule for the negative representation of the neighbouring empires. The two sides radicalised, convinced by their own truths and the danger represented by rallying with those considered as existential enemies, accusing each other as traitors and considering a defeat alongside the preferred alliance as better than a victory with the other one. The propaganda game was not as successful as projected, most of the evidence showing the mostly pro-French feelings of most Romanians, most of the opinions being changed in the autumn of 1914, after the Germans did not succeed to take Paris. From the Romanian perspective, Russia took over the role of Austria-Hungary of unnatural ally/necessary evil, intermediary to the alliance with England and France, thus fear and interest and not friendship of admiration were essential. Some partisans of the Entente feared the Russian power and proximity, preferring it as an ally and some partisans of the Germans feared its revenge, considering it more powerful than Russia. Refusing to recognise its own mistakes (even if conscious about the Romanian sentiment towards them, but considering the cultivation of a greater hatred towards Russia as the key of Romania's neutrality), the future enemies put its change of orientation towards the reckless

entering into the Tsarist ensnares. Even the pro-Central Powers politicians regarded Austria negatively, conditioning their support by improvements of the condition of Transylvanian Romanians, then considering post-war Hungary as responsible for its own defeat and situation.

In 1916, during the Crown Council, Ferdinand and Brătianu presented Austria-Hungary as a despotic and retrograde enemy, harmful to Romanians and Germany as an assumed enemy, superior to others, but possible to defeat, as Ferdinand achieve to defeat his inner German by accepting the war against his country of origin. Even if the Entente victory was considered feasible, the 2 leaders considered a defeat alongside it as preferable to a victory with the Central Powers and the anti-Russian argument of Germanophiles were nuanced by the superior possibility of Greater Romania to defend itself against its demands. The proclamations presented the fight as a continuation of the former anti-Ottoman struggles, the Austro-Hungarian enemy gaining its ideological significance and the war declaration presented the reasons of the construction of the enemy image of the Western neighbour, the Romanian intervention being subscribed to the easier conclusion of the war and protecting the national interests.

From the first days of the Romanian campaign, despite its projected offensive character and of the victorious advance in Transylvania (in which the warm welcoming of the Romanian troops by the locals approved the anti-Austro-Hungarian goals of the intervention), the civilian population felt the negative effects of the modern warfare by bombardments and refugees, generating the first tendencies of transforming the war motivations in the revenge against the enemy. The adversaries were rapidly accused of war crimes, contributing to their negative image in press, memoirs and propaganda. The first accusations were about using dishonourable weapons, but the greatest psychological effect was achieved by the discovery of microbe cultures and explosives in the yard of the German legation, followed by the German aerial bombardments (seconded by the Austro-Hungarian ones), kindling the explosion of the anti-German hatred. The Romanians expressed their feelings (from pure, revengeful hatred to that combined with helplessness and revolt) by using a large palette of terms, expressions and stereotypes for accusing and demonising them, portrayed as monsters who want their indiscriminate punishment. Some formulations were general – *miserable*, *aerial bandits*, *unwanted guests*, other being linked to the anti-German propaganda themes – adding the word *Kultur* on photographs showing dead civilians, naming the child-killing bombs *cultural candy*, the accusations varying from lack of manhood, savage cowardice and bloodthirstiness to

naming the victims *scientifically assassinated*⁶⁶. Some Germanophiles tried to justify the enemy attacks as responses to Romanian/allied actions or accusing the Power, the French minister offering a rare case of positive nuance of Wilhelm the 2nd, who had a piece of humanity left by stopping the bombardments at the funerals of Nicolae Filipescu and prince Mircea.

The positive experience of the Transylvanian campaign created a wrong perception about the enemy and the Romanian forces, joking on the age of Franz Joseph and on the nicknames of the Hungarian soldiers – *The Carpathian Tigers* (even if there were cases of extreme hatred during hard fighting, when the Romanians did not take prisoners and even broke their rifle buttstocks on the heads of the enemies), which ended abruptly because of the Turtakan defeat. The representation of the Bulgarians as ungrateful neighbours by their cowardly attack, ignorant to their Romanian benefactors (common to the perception of Romanians in Germany and Austria-Hungary) became less important starting with the Bulgarian war crimes, generating feelings of hatred and terror amongst Romanians. The Romanians started to feel inferior to their enemies, thus even the attacks with high losses that succeeded the temporary stop of the enemy were regarded as great victories. The main enemy becomes Germany, perceived as the most important army of the enemy coalition and its leader. For the enemies, Romania was a traitor, the force used against it targeting not only their try of rapid liquidation of the new front and accessing its resources, but also punishing it by a *Strafexpedition*. The strong German attacks unsettled the Romanians, who immediately demonised the enemy and its war material, showing the feeling of injustice and even creating panic. The Germans regarded their fight with the Romanians as an equal one because of its alliance with Russia, justifying their victory by the superior command and daring operations of their elite troops.

Simultaneously, the feeling of treason/abandon by the allies who stopped the Salonika offensive and delayed the Russian help started to grow, viewing the latter as worse enemies than the official ones. A large part of the Russian generals regarded Romania as dead weight, not feeling responsible for the disaster. The tendency grew stronger after the French arrival, the Romanians starting to view their allies as very different. The stabilisation of the front led to new Russo-Romanian conflicts, also highlighting the French as the true allies, as well as changes in the Romanian imaginary, in which the revenge at all costs (for showing the allies

⁶⁶ Vasile Th. Cancicov, *Jurnal din vremea ocupației. Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României*, vol. I, București, Editura Humanitas, 2015, p. 64, 77-78; Alexandru Daia, *Eroi la 16 ani. Însemnările unui fost cercetaș. Jurnal de război 1916-1918*, București, Editura Ion Creangă, 1988, p. 34; Nicolae Iorga, *Războiul nostru în note zilnice*, vol. II, 1916-1917, Craiova, Editura Ramuri, 1921, p. 159-160, 256-257; *Carnetul cercetașului Simionescu Godefroy din București*, in Anemari Monica Negru (ed.), *op. cit.*, p. 69-70; Anibal Stoenescu, *Din vremea ocupației*, București, Atelierele grafice Soccec&Comp., 1927, p. 48-50.

and enemies their true valour), common to their enemy concept of a punitive campaign, became not just a meaning, but a goal in itself.

The rehabilitation led to the growing of the negative image of the Russians, who regarded themselves as not allies, but protectors of the Romanians, identity that permitted them anything, viewing the Romanians as inferiors, unworthy of respect. The tries of subordination and transfer over the Prut river grew the suspicions amongst the Romanians and French, suspecting the Russians of conspiracies, sabotages and even favouring the enemy. At the beginning of the Russian revolution, even the hopeful Romanians shown the negative character of their previous relations, stating that the Russians regarded them more as enemies. The peace manifestations and the trying of establishing a Romanian Republic war perceived by Romanians as insults (the precedent negative perceptions towards the Russians being considered as an important cause of their failure) and as a new episode of the German unethical psychological war. The uncertainty produced problems in the completion of the rehabilitation and in the programming of the operations, some commanders wanting to start the offensive as soon as possible, regarding the Russian problem as more dangerous than the lack of ammo.

The joy of Mărăști victory, in which the Romanians considered that they administered a well-deserved defeat against the arrogant Germans, was interrupted by the Russian defection. The refusal of further fighting of a growing number of Russian troops and the aggravation of their uncivilised behaviours made the Romanians to not feel indebted and to consider them as potential enemies. In this context, the battles of Mărășești and Oituz shown extreme heroism by the Romanians, who also fought in order to not be forced to retreat in Russia. The Romanian heroism has a base formed also in the campaigns of demonising the enemy, reflected in pejorative terms (*boangheni, șoacăți, boși, pagans, savages, lifte spurcate*)⁶⁷, actions of negating their human character (*chopping down the serpents waves*, rewards for those captured or killed)⁶⁸ and desperate resistances.

The Russian revolution aggravated the Russian defection, the behaviour of their troops (called *former allied*) forcing the armistice and threatened the Romanian institutions, rekindling the old antagonism. The stopping of the hostilities was perceived as an embarrassment in the face of the enemy who did not defeat them in open battle (however, the Romanians tried to keep

⁶⁷ Mircea Rădulescu, *Mărăști (fragment epic)*, in „România eroică”, Anul al IX-lea, nr. 2, februarie 1928, p. 2; Dragu Constantin, *Suflet de ostaș. Povestire din luptele după Valea Prahovei (octombrie 1916)*, in „Cultul eroilor noștri”, Anul al IV-lea, nr. 7-8, octombrie-noiembrie 1923, p. 13; Alexandru D. Madgearu, *Note din războiul de reîntregire a neamului*, București, Editura Militară, 2017, p. 195.

⁶⁸ Ion Popu, *Bărbierul lui Vodă*, in „România eroică”, Anul al IX-lea, septembrie 1928, p. 7; Petre Popescu, *Nu-i face pielea nici cât o mahorcă*, in „Cultul eroilor noștri”, Anul al IV-lea, nr. 3-4, iunie-iulie 1923, p. 10.

their fighting spirit in the expectative of re-joining the fight) and the accusations of the allies were not well received by the Romanians, who felt that they did their best, regarding the Russian treason as the only responsible. Even if it was targeted just against the Bolshevik troops, the decision of disarming and repelling across the Prut and Dniester rivers of the remains of the former Russian allied armies (the armed incidents showing their disorganisation and fear of the Romanians who wanted to punish the former humiliations) generated the perception of the Russian continuous enmity. The extension of the enemy palette generated not only fear, but also hope in the realisation of an extended national ideal, highly depending on the actions of the remaining Allies.

By its harsh, humiliating character, the pace was named *dictate, enslaving, criminal* by the Romanians, aiming the continuation of the punitive aspect of the anti-Romanian campaign and raising awareness to the German claims in the case of their general victory. Even if it seemed that Romania was sunk in the enemy hell (the unification with Bessarabia dampening down the humiliations to a certain extent), the Romanians did not renounce to their combative spirit, hatred on the enemy or Western propaganda. In the same time, in Italy, the minorities from Austria-Hungary declared it as an instrument of Germany and universal oppressor, the Romanians organising themselves in a Legion participating to the final operations against their former master. In the occupied territory, there were organised memorials for the fallen in the fighting against the enemy, and the idealistic demobilised officers continued their hostile attitudes towards the enemy.

The retreat of the enemies and the coming of the allies led by Berthelot resulted in enmity manifestations towards the Central Powers, actions of *damnatio memoriae* against the legacy of the occupation and of highlighting of their crimes/destructions, characterising the enemy as despicable even after its defeat. The German troops encouraged Bolshevik manifestations, but the Romanian soldiers resisted the militants who wanted to convince them that the king is their real enemy, as the winning of the war and the promised reforms did not permit a transfer in the projection of the enemy towards the country rulers. The re-entering of the Romanian army in Transylvania was a new occasion of connection with the ancestors by revenge upon the enemy, alongside a feeling of pride by the mass surrender of the Hungarian units. The 1919 campaign generated new perceptions upon the enemy, viewed as national – the Hungarians, the hereditary enemy, as well as supra-national – Bolshevik, the Romanian military having experience in the fighting against both of them, subscribing the fighting to the inter-allied goals, as well as to a historical revenge.

The Romanians in the prison camps and in the occupied territory observed the continuation of the punitive character of the enemy expedition. Even if the hatred towards Germany persisted, including cases of armed resistance, the Germans were also regarded as civilised people and even defenders of the Romanians against the abuses of the Austrian-Hungarians, Bulgarians and Turks, regarded as barbarians and savages. Even so, the Germans did not achieve the inversion of the Romanian image towards their allies and enemies, thus the attempts of destruction from within of the Romanian army or changing the political regime were unsuccessful.

I think that the theme of perceptions and representations of the enemy, including during peacetime and crisis, is an actual one. Even if the times, geopolitics and alliances changed, the contemporary Romanian situation has some similarities with the one from the neutrality. Some Romanians regard Russia as their existential enemy, whereas others as a protector against the West – the true danger. The propaganda is omnipresent, generating the so-called *hybrid war*. In the lack of a real military enemy, many citizens perceive the ones with different political opinions as representative of the foreign enemy, manifesting hostile attitudes towards them, with less and less communication bridges.

Finally, I believe that my intended objectives at the beginning of the research were achieved, being depicted all across the thesis, achieving the presentation of a complementary perspective on the Romanian episode from the Great War, in which the known events were enriched by the imaginary repertoires of those who lived them, also presenting the continuations and variations in the perceptions and representations towards those from the other side. The research can be extended chronologically, geographically and by further development of some key-subjects. Moreover, the perspective of future researches on the subject will have in mind the greater involvement of the unpublished sources and the daily press.

Bibliography

I. Sources

I. 1. Documents

***, *Cartea roșie austro-ungară. Documente diplomatice referitoare la relațiunile dintre Austro-Ungaria și România în perioada dela 22 Iulie 1914 până la 27 August 1916*, București, Editura „Regele Carol”, 1917.

***, *Die Große Politik der Europäischen Kabinette 1871-1914. Sammlung der Diplomatischen Akten des Auswärtigen Amtes*, 7. Band, *Die Anfänge des Neuen Kurses*, I, *Der Russische Draht*, Berlin, Deutsche Verlagsgesellschaft für Politik und Geschichte, 1924.

***, *Weekly Report on Rumania*, V-XVII, May-November 1917, in The National Archives, Kew, GT 1520, Intelligence Bureau, Department of Information, Section D.

Bucur, Bogdan (ed.), *Cartea de aur a Centenarului Marii Uniri*, București, Editura RAO, 2017.

Căzănișteanu, Constantin *et al.* (eds.), *Documente privind istoria militară a poporului român. Noiembrie 1882 – Decembrie 1885*, București, Editura Militară, 1975.

Căzănișteanu, Constantin *et al.* (eds.), *Documente privind istoria militară a poporului român, ianuarie 1886 – mai 1888*, București, Editura Militară, 1975.

Căzănișteanu, Constantin *et al.* (coord.), *Documente ale Unirii (1600-1918)*, București, Editura Militară, 1984.

Ciobanu, Ștefan, *Unirea Basarabiei. Studiu și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917-1918*, București, Editura „Cartea Românească”, 1929.

Ciobanu, Vitalie N., *Militarii basarabeni 1917-1918. Studiu și documente*, Muzeul Armatei Naționale, Chișinău, 2010.

Codrenco, Teodor, *Urikariulu cuprinzătoru de hrisoave, anaforale, tratate și alte acte ale Moldo-Valahiei de la suta XIV până și din aceea a XIX*, partea a patra, Iași, Tipografia Buciumului Român, 1857.

Ghibu, Onisifor, *Dela Basarabia rusească la Basarabia românească. Analiza unui proces istoric însoțită de 186 documente*, Cluj, f.e., 1926.

Ionescu, Mihail E. (ed.), *Românii la începutul „Marelui Război”. De la Atentatul de la Sarajevo la moartea regelui Carol I*, București, Editura Militară, 2014.

Idem, *Românii în „Marele Război”. Anul 1916. Documente, impresii, mărturii*, București, Editura Militară, 2017.

Idem, *Românii în „Marele Război”. Anul 1917. Documente, impresii, mărturii*, București, Editura Militară, 2018.

Idem, *Românii în „Marele Război”. Anul 1918. Documente, impresii, mărturii*, București, Editura Militară, 2019.

Moruzov, Mihail, *Copie după raportul Ofițerului de Siguranță din Delta Dunărei, atașat pe lângă Corpul VI Armată*, No. 784, 12 martie 1918, in Negru, Anemari Monica (ed.), *Viața de front în scrieri personale*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2019.

I. 2. Press

„Adevărul”, 1914-1916.

„Cultul Eroilor Noștri” (from 1926, „România eroică”), 1920-1932.

„Curierul”, 1877.

„Cuvânt Moldovenesc”, 1917.

„Dimineața”, 1912.

„Flacăra”, 1914.

„Gazeta Transilvaniei”, 1908.

„Ilustrațiunea română”, 1916.

„Îndreptarea”, 1918.

„Luminătorul. Jurnal bisericesc”, 1915-1916.

„Minerva”, 1916.

„New York Times”, 1917.

„Opinia”, 1916.

„Războiul popoarelor” (from 1916, „Războiul nostru și Războiul popoarelor”), 1914-1916.

„Revista Infanteriei”, 1912-1916.

„Revista Scriitoarei”, 1928.

„Revue des deux Mondes”, Paris, 1917.

„Românul”, 1914.

„Universul literar”, 1941.

„Universul”, 1916, 1931.
 „Viața Basarabiei”, 1907, 1936, 1944.
 „Viața Românească”, 1910.
 „Norddeutsche allgemeine Zeitung”, 1916.
 „БАЛКАНСКИ ПАПАГАЛЪ”, 1918.

I. 3. Memoirs, journals, correspondence, contemporary sources

***, *Călătoria MM. LL. Regelui și Reginei în Bucovina și Basarabia 15-25 mai 1920*, București, Imprimeria Statului, 1920.

***, *Călăuza ofițerului la instrucția teoretică și practică asupra serviciului în campanie*, București, Regimentul 4 Roșiori, Tipografia Curții Regale F. Göbl, 1908.

***, *Congresul românilor de peste hotare aflători în țară. 15 martie 1915*, București, f.e., 1915.

***, *Evhologiu Bogat*, București, Tipografia „Cărților Bisericești”, 1896.

***, *Influența economică a Germaniei în România*, București, f.e., 1915.

***, *Instrucțiuni asupra preoților de armată pe timp de războiu*, București, Ministerul de Războiu, Tipografia „George Ionescu”, 1915.

***, *Instrucțiuni provizorii pentru cele trei arme, 1, Infanteria și artileria*, Iași, Marele Cartier General. Secția Operațiilor, Tipografia Serviciului Tehnic al Armatei, 1917.

***, *Lui Nicolae Iorga. Omagiu 1871–5/18–iunie 1921*, Craiova, Editura „Ramuri”, 1921.

***, *Memoriile Regelui Carol I al României (de un martor ocular)*, Volumul VI, București, Editura Tipografiei Ziarului „Universul”, f.a.

***, *Microbe-Culture at Bukarest. Discoveries at the German Legation From the Romanian Official Documents*, London, New York, Toronto, Hodder&Stoughton, 1917.

***, *Războiul dintre România și grupul Puterilor Centrale. Comunicatele oficiale române, germane, austro-ungare, bulgare și turcești*, București, Editura I. Branișteanu, f.a.

***, *Statesman's Handbook for Russia*, vol. I, Chancery of the Committee of Ministers St. Petersburg, Eugen Thiele, 1896.

***, *Testamentul Regelui Carol I al României*, Bârlad, Tipografia T. Slobozeanu, 1914.

***, *The Identity of Napoleon and Antechrist; Completely Demonstrated or a Commentary on the Chapters of the Scripture which relate to Antechrist: Where all the Passages are Shown to Apply to Napoleon in the Most Striking Manner*, New York, Erza Sargeant, 1809.

Agrigoroaiei, Ion, *Mărăști, Mărășești, Oituz – 100 de ani. Reflecții în presa vremii*, Iași, Editura ALFA, 2017.

Alexandru Tzigara-Samurcaș, *Mărturisiri si-li-te*, București, Tipografia „Convorbiri Literare”, 1920.

Alimănișteanu, Pia, *Însemnări din timpul ocupației germane 1916-1918*, București, Imprimeriile Independența, 1929.

Antimihos, Patriarh, Istrati, Meletie, *Învățătură Părintească*, Iași, 1822.

Antonescu, Emanoil, *Morți de foame. Povestiri din captivitate. Lagărele Lamsdorf și Mannheim*, București, 1920.

Arbure, Zamfir C., *O carte tipărită din ordinul M.S. Împăratului Rusiei*, București, Tipografia Ziarului „Lupta”, 1893.

Ardeca, Felix, *Sânge încheșat... Note de război*, București, Institutul de Arte Grafice „Samitica”, Craiova, 1915.

Arhibald, Porcii. *Impresii din timpul invaziei*, București, Editura „Poporul”, 1921.

Atanasiu, Ion, *Armele portative actuale. Proprietățile, fabricațiunea și întrebuințarea lor*, București, Tipografia „Voința Națională”, 1897.

Idem, *Din Crimele Marelui nostru război*, Cluj, Institut de Arte grafice „VIAȚA”, 1927.

Averescu, Alexandru *Notițe zilnice din război*, volumul I, 1914-1916 (*Neutralitatea*), vol. II: 1916-1918 (*Războiul nostru*), București, Editura Militară, 1992.

Idem, *Răspunderile*, Editura „Ligei Poporului”, Iași, 1918.

Bacalbașa, Constantin, *Capitala sub ocupația dușmanului*, Brăila, Editura Alcala&Calafateanu, f.a.

Banea, Gheorghe, *Zile de lazaret. Jurnal de captivitate și spital*, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1938.

Bălcescu, Nicolae, *Opere*, vol. IV, *Corespondență*, București, Editura Academiei, 1964.

Berthelot, Henri Mathias, *Memorii și corespondență 1916-1919*, București, Editura Militară, 2012.

Bianu, Vasile, *Însemnări din Războiul României Mari*, Tom I, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1926.

Bibiri-Sturia, Marcel, *Creșterea influenței economice germane în România*, București, Tipografia „Jockey-Club”, 1915.

Idem, Marcel, *Germania în România. Eri-Azi-Mâine. Comerț, industrie, finanța, colonia germană, regele, propaganda, corupția, spionajul*, București, Stabiliment de arte grafice „ENERGIA”, 1916.

Bogos, Dimitrie, *La răspântie. Moldova de la Nistru în anii 1917-1918*, Chișinău, Tipografia „Sfatul Țării”, 1924.

Boldan, Emil, *Alexandru Ioan Cuza și Costache Negri - Corespondență*, București, Editura Minerva, 1980.

Bou, G. C., *Dezarmarea*, București, Tipografia Națională, 1898.

Bratan, G., *Călăuza gradatului și soldatului. Gradați la gradul de caporal (brigadier) și subofițer reangajați, ofițeri de rezervă complecși, rezerviști, milițieni pentru toate armele*, București, Institutul de arte grafice, editură și librărie „Poporul”, 1925.

Brătianu, Gheorghe I., *Cuvinte către români. Zece conferințe și prelegeri*, București, 1942.

Brusilov, Aleksei Alekseevici, *Ofensiva Brusilov și intrarea României în război*, în Preda, Dumitru (ed.), *România în timpul Primului Război Mondial. Mărturii contemporane*, vol. II, 1914-1918, București, Editura Militară, 2020.

Buttescu, Mihai I., *Vânătorii Reginei Elisabeta. Memoriile unui ofițer din garda regală*, București, Editura Militară, 2012.

Cancicov, Vasile Th., *Jurnal din vremea ocupației; Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României*, vol. I-II, București, Editura Humanitas, 2015.

Carnetul cercetașului Simionescu Godefroy din București, în Negru, Anemari Monica (ed.), *Viața de front în scrieri personale*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2019.

Casimir, Emil, *Importanța României în resbelul eventual austro-(germano)-rus. Studiu oportun de un soldat german*, București, Tipografia și fonderia de litere Thoma Basilescu, 1901.

Cărți poștale trimise de locotenentul Alexandru Tutunaru, în Negru, Anemari Monica (ed.), *Viața de front în scrieri personale*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2019.

Churchill, Winston Leonard Spencer, *România, Marile Puteri și strategia lor în sud-estul Europei*, în Preda, Dumitru (ed.), *România în timpul Primului Război Mondial. Mărturii contemporane*, vol. I, 1914-1916, București, Editura Militară, 2020.

Comandantul B..., *Despre disciplina în timp de pace și în timp de resbel*, tradus din franțuzesce de Căpitan Bălănescu Gheorghe, București, Tipografia Theis&Weiss, 1884.

Conta, Constantin Ioan Popovici, *Pentru ce România trebuie să prefere soluția: Războiul contra Austro-Germaniei sau Războiul European din punct de vedere fiziologic și metafizic*, București, Editura „Bibliotecei Naționale Ilustrate”, 1915.

Contele de Saint-Aulaire, *Însemnările unui diplomat de altădată în România, 1916-1920*, București, Editura Humanitas, 2016.

Cornea, Gheorghe, *Simfonia morții*, București, Editura Cartea Românească, 1920.

Costăchescu, Neculai, *Jurnal de front 1916-1917*, Iași, Editura Ștef, 2009.

- Crainic, Nichifor, *Icoanele vremii*, București, Editor H. Steinberg, 1919.
- Crăiniceanu, Grigore, *O luptă pentru întregirea neamului. Luptele dintre noi și din armată 1914-1917*, București, Institutul de Arte Grafice „Eminescu”, 1928.
- Czernin, Ottokar von und zu Chudenitz, *Mai devreme sau mai târziu trebuia să luptăm împotriva României*, in Preda, Dumitru (ed.), *România în timpul Primului Război Mondial. Mărturii contemporane*, vol. I, 1914-1916, București, Editura Militară, 2020.
- Dabija, Gheorghe A., *Amintiri din cariera militară 1893-1920: oameni, tipuri, obiceiuri, moravuri și sisteme de altădată*, București, Editura Militară, 2020.
- Dafin, Ion, *Iașul cultural și social. Amintiri și însemnări*, vol. II, Iași, Editura Viața Românească, 1929.
- Daia, Alexandru, *Eroi la 16 ani. Însemnările unui fost cercetaș. Jurnal de război 1916-1918*, București, Editura Ion Creangă, 1988.
- Danilov, Yuri Nikiforovici, *Rusia și intrarea României în război*, in Preda, Dumitru (ed.), *România în timpul Primului Război Mondial. Mărturii contemporane*, vol. II, 1914-1918, București, Editura Militară, 2020.
- de Martonne, Emmanuel, *Le Bessarabie*, Paris, f.e., 1919.
- Demetrescu, S., *Însemnări zilnice din Războiul româno-ungaro-bulgar*, in Negru, Anemari Monica (ed.), *Viața de front în scrieri personale*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2019.
- Diamandi, Constantin, *Memorii, corespondență diplomatică*, vol. I, 1914-1915, București, Arhivele Naționale ale României, 2020.
- Dimitrescu, I. M., *Jertfă și biruință. În Războiul cu Regimentul 50 Infanterie*, Focșani, Editura Librăriei Alex. N. Leon&Co., 1921.
- Drăghiceanu, Virgiliu N., *707 zile sub cultura pumnului german*, București, Editura Cartea Românească, 1920.
- Duca, I. G., *La politique extérieure de la Roumanie: les efforts de la Roumanie pour la consolidation de la paix mondiale*, București, Editura „Cartea Românească”, 1924.
- Einstein, Albert, Freud, Sigmund, *Why War?*, The Hague, International Institute of Intellectual Co-operation, League of Nations, 1933.
- Escadrila Nieuport 3, *Jurnal de front 1916-1917*, București, Editura Militară, 1986.
- Filipescu, Nicolae, *Pentru România Mare. Cuvântări din Războiul 1914-1916*, București, Editura „Epopoea Neamului”, 1925.
- Filitti, Georgeta (ed.), *Nicolae Iorga. Discursuri parlamentare*, I, 1907-1917, Ploiești, Editura Karta-Graphic, 2016.
- Florian, Ion, *O pagină din epopeea noastră*, București, f.e., 1929.

Fontaine, Marcel, *Jurnal de război. Misiune în România, noiembrie 1916-aprilie 1918*, București, Editura Humanitas, 2016.

Frunză, Axente, *România Mare*, București, Tipografia Curții Regale F. Göbl Fii, 1915.

Gane, Constantin, *Prin viroage și coclauri 1916-1917*, București, Editura Cultura Națională, 1922.

Gane, Nicolae, *Andrieu Florea Curcanul. Cum e românul la războiu*, în *Biblioteca populară a Asociațiunii „Astra”*, Anul al 18-lea, nr. 156, Sibiu, Editura Asociațiunii „Astra”, 1928.

Gărdescu, Alexandru, *O sută de zile de război: 14 august-23 noiembrie 1916. Acțiunea bateriei a 3-a din reg. I Artilerie „Regele Carol”*, în Negru, Anemari Monica (ed.), *Viața de front în scrieri personale*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2019.

Georgescu-Sergent, Ștefan, *Amintirile mele din Războiul pentru Independență*, București, Institutul de arte grafice Carol Göbl, 1913.

Gheorghe T. Berdan, *Pe drumul copilăriei. Bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz*, în Negru, Anemari Monica (ed.), *Viața de front în scrieri personale*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2019.

Gheorghe, Adrian, *Idee rapide despre resbelul de partizani*, București, Editura Militară, 1973.

Gheorghian, Nicolae, *Memoriu de serviciile îndeplinite în timpul Campaniei 1916-1918*, în Negru, Anemari Monica (ed.), *Viața de front în scrieri personale*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2019.

Ghibu, Onisifor, *Cum s-a făcut Unirea Basarabiei*, Sibiu, Editura „Asociațiunii”, 1925.

Ghica, Ion, *Scrisori către Vasile Alecsandri*, București, Editura Humanitas, 2014.

Goga, Eugen, *Două Siberii. Din însemnările unui Ardelean, fost soldat Austro-Ungar și prizonier în Rusia*, București, Editura Librăriei C. Sfetea, 1916.

Goga, Octavian, *Însemnări zilnice*, în Negru, Anemari Monica (ed.), *Viața de front în scrieri personale*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2019.

Gore, Paul, *Plebiscitul în Basarabia*, Brașov, Tipografia Ciurcu&Comp., 1919.

Hârjeu, C. N., *Rostul cuvintelor: disciplina, doctrina, inițiativa*, București, Atelierele Socec, 1907.

Hogaș, Sidonia, *Tataia. Amintiri din viața lui Calistrat Hogaș*, Piatra-Neamț, Editura Crigarux, 2007.

I. G. Duca, *Amintiri politice*, vol. I-III, München, Jon Dumitru Verlag, 1981.

Iliescu, Dumitru, *Documente privitoare la Războiul pentru Întregirea României. Discurs rostit în ședința senatului dela 13 Iulie 1924*, București, Imprimeria Statului, 1924.

- Idem, Carnet de însemnări 1914-1915*, Bordei Verde, Editura Educult, 2025.
- Incuț, Theodor C., *Basarabeni în Războiul Mondial*, Chișinău, Tipografia „Dreptatea”, 1926.
- Ionescu, Emilian, *Din jurnalul unui general*, in Negru, Anemari Monica (ed.), *Viața de front în scrieri personale*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2019.
- Iorga, Nicolae, *Neamul Românesc în Basarabia*, București, Editura Librăriei Socec&Co., 1905.
- Idem, Basarabia noastră. Scrisă după 100 de ani de la răpirea ei de către Ruși*, Vălenii de Munte, Tipografia Societății „Neamul Românesc”, 1912.
- Idem, Trei lecții de istorie despre însemnătatea Românilor în istoria universală ținute pentru A.S.R. Principele Carol la Deschiderea Cursurilor de vară din Vălenii-de-Munte*, Vălenii-de-Munte, Editura Societății Neamul Românesc, 1912.
- Idem, Călăuză în România Veche pentru frații basarabeni*, București, Editura Guvernului Basarabean, 1919.
- Idem, Războiul nostru în note zilnice*, Vol. I, 1914-1916; Vol. II, 1916-1917, Craiova, Editura Ramuri, 1921.
- Idem, Însemnări zilnice (mai 1917-mai 1920). Războiul național. Lupta pentru o nouă viață politică*, vol. I, București, Editura Națională S. Ciornei, 1931.
- Idem, Adevărul asupra trecutului și prezentului Basarabiei*, București, f.e., 1940.
- Idem, Adevărul asupra trecutului și prezentului Basarabiei*, București, Institutul Cultural Român, 2008.
- Joffre, Joseph-Jacques-Césaire, *Intervenția română*, in Preda, Dumitru (ed.), *România în timpul Primului Război Mondial. Mărturii contemporane*, vol. I, 1914-1916, București, Editura Militară, 2020.
- Jünger, Ernst, *În furtuni de oțel*, București, Corint Books, 2017.
- Jurnalul de front „Campania din 1916” al căpitanului Ioan Ciulei, din Regimentul 2 Infanterie Vâlcea*, in Negru, Anemari Monica (ed.), *Viața de front în scrieri personale*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2019.
- Kogălniceanu, Mihail, *Opere*, IV, *Oratorie*, II, 1864-1878, București, Editura Academiei RSR, 1978.
- Kostaki, Lupu C., *Memoriile unui trădător. Un înalt funcționar român sub guvernământul militar german (1916-1918)*, București, Editura Humanitas, 2020.
- Lăcusteanu, Grigore, *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, Galați, Editura Porto-Franco, 1991.

Leeper, A. W. A, *The Justice of Rumania's cause*, London, New York, Toronto, Hodder&Stoughton, 1917.

Lovinescu, Eugen, *În cumpăna vremii. Note de războiu*, București, Editura Librăriei Socec&Co., 1919.

Madan, Gheorghe, *Din timpul Războiului cel Mare. Amintirile unui român basarabean din cartierul Armatei a 4-a rusă, care a luptat la Mărășești*, în *Răsunete din Basarabia*, București, Fundația Culturală Regală „Principele Carol”, 1935.

Madgearu, Alexandru D., *Note din războiul de reîntregire a neamului*, București, Editura Militară, 2017.

Maiorescu, Titu, *România și războiul mondial. Însemnări zilnice inedite*, București, Editura Machiavelli, 1999.

Manoilescu, I., *Războiul Ruso-Japonez din 1904-1905*, București, Institutul de Arte Grafice „Minerva”, 1912.

Marghiloman, Alexandru, *Note politice*, vol. I, *România și războaiele balcanice (1912-1913); România și primul război mondial (1914-1919); Neutralitatea (1914-1916)*, București, Editura Scripta, 1993.

Idem, *Note politice*, vol. II, *Războiul (1916-1917)*, București, Editura Machiavelli, 1994.

Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, Vol. 3, București, Editura „Adevărul” S.A., 1936.

Mârzescu, Gheorghe, *Fapte și impresii zilnice (1917-1918)*, București, Editura Curtea Veche, 2004.

Memoriul lui Eugen C. Zănescu, ofițer de rezervă din Regimentul 17 infanterie, în Negru, Negru, Anemari Monica (ed.), *Viața de front în scrieri personale*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2019.

Metroniu, Aureliu, *Imperativul național. Conferință cetită la șezătoarea Ligii Culturale din Ploiești, în ziua de 10 Mart 191*, Vălenii-de-Munte, „Neamul Românesc”, Tipografie și Legătorie de cărți, 1913.

Idem, *Care-s „garanțiile” Angliei?*, Ploiești, „Progresul” Soc. Anon., 1915.

Mitrany, D., *Greater Rumania: A Study in National Ideals*, London, New York, Toronto, Hodder&Stoughton, 1917.

Moisiu, Vasile D., *Știri din Basarabia de astăzi*, București, Editura și Institutul de Arte Grafice C. Sfetea, 1915.

Monkevitz, Nikolai A., *Disoluția armatei ruse: memoriile unui general rus – 1919*, in Monkevitz, Nikolai A., Vinogradski, Aleksandr N., *Aliatul-inamic: descompunerea armatei ruse și pericolul bolșevizării României în 1917*, București, Editura Humanitas, 2019.

Moruzi, Dumitru C., *Rușii și Românii*, București, Editura Institutului de Arte Grafice „Minerva”, 1906.

Munteanu, Cassian R., *Atacul. Însemnări de război ale unui soldat român din armata austro-ungară*, București, Editura Librăriei A. A. Stănciulescu, București, 1915.

Nandriș-Cudla, Anița, *20 de ani în Siberia. Amintiri din viață*, București, Editura Humanitas, 2013.

Negrescu, Elena, *Descrierea Războiului de o refugiată. Notele unei românce care a suferit pentru țara ei. Jurnal 1916-1918*, București, Editura Detectiv, 2006.

Negru, Anemari Monica (ed.), *Viața de front în scrieri personale*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2019

Nicola, Iancu, *Manual de patriotizm*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1829.

Paléologue, Maurice, *La Russie des Tsars pendant la Grande Guerre, **, 3 Juin 1915 – 18 Août 1916*, Paris, Librairie Plon, 1922.

Panaiteescu, Scarlat, *Rolul României în Războiul Mondial*, București, Imprimeriile „Independența”, 1919.

Pătrășcanu, D. D., *Vinovații 1916-1918*, București, Editura Ziarul „Lumina”, 1918.

Petrovici, Nicolae, *Brăila sub ocupațiune*, Brăila, Tipografia Românească, 1939.

Pimen, *Jurământul. Cuvinte ostășești*, București, Atelierele grafice SOCEC&Co., 1914.

Platon, Dumitru, *Jurnal de război (1916-1919)*, Piatra-Neamț, Editura Cetatea Doamnei, 2017.

Plămădeală, Filaret, *Dela Nistru până la Tisa, Budapesta și granițele Austriei. Jurnalul de campanie al unui ofițer basarabeian din armata română 1918-1919-1920*, Chișinău, Tipografia B. V. Liberoi, 1928.

Polizu-Micșunești, Nicolae, *Nicolae Filipescu. Însemnări 1914-1916*, București, Tipografia „Universul”, 1936.

Pompeiu, Aristia D., *Calendar de războiu al ostașilor români 1919*, București, Institutul de arte grafice C. Sfetea, 1919.

Preda, Dumitru (ed.), *România în timpul Primului Război Mondial. Mărturii contemporane*, vol. I, 1914-1916; vol. II, 1914-1918, București, Editura Militară, 2020.

Pușcariu, Sextil, *Memorii*, București, Editura Minerva, 1978.

Rașcu, Ion, *Jurnalul meu din timpul războiului pentru întregirea neamului*, Focșani, Editura Pallas Athena, 2007.

Rîșnoveanu, Ion, *Luptele de la Turtucaia din 1916 în memorialistica generalului Toșev*, in „Buletinul Muzeului Militar Național «Regele Ferdinand I»”, Serie Nouă, 6, București, 2008.

Rogge, Marcello, *Quo vadis Romania? Asupra situației României în războiul european*, București, 1915.

Rosetti, Radu R., *Femeia și Răsboiul*, București, Inst. de Arte Grafice Carol Göbl, 1908.

Idem, *Ce spune Mareșalul Mackensen despre operațiile sale contra României*, in Academia Română, Memoriile Secțiunii Istorice, Seria III, Tomul XX, Mem. 16., 1938.

Idem, *Mărturisiri*, vol. I-II, București, Colecția „Convorbiri Literare”, 1940.

Idem, *Mărturisiri*, vol. III, București, Editura Modelism, 1997.

Rosetti, Radu, *Amintiri. Ce am auzit de la alții. Din copilărie*, București, Editura Humanitas, 2017.

Rotaru, Florin (ed.), *Basarabia Română. Antologie*, București, Editura Semne, 1996.

Rudeanu, Vasile, *Memorii din timp de pace și război*, București, Editura Militară, 1989.

Rusu Abrudeanu, Ion, *Pacostea rusească. Note, impresii, documente și scrisori în legătură cu războiul nostru*, București, Atelierele grafice Socec&Comp., 1920.

Sadoveanu, Mihail, *44 de zile în Bulgaria*, București, Editura „Cartea Românească”, 1925.

Idem, *Drumuri basarabene*, București, Editura Librăriei H. Steinberg&Fiul, 1919

Idem, *Orhei și Soroca*, Chișinău, Editura Societății „Glasul Țării”, 1921.

Scârnci, Vasile, *Viața și moartea în linia întâi. Jurnal și însemnări de război 1916-1920, 1941-1943*, București, Editura Militară, 2013.

Schina, Mihail, *Pe Marginea Unirei. Basarabia ianuarie 1918-iunie 1919*, București, Institutul de Arte Grafice „Lupta” 1938.

Sion, Gheorghe, *Suvenire contimporane*, Bucuresci, Tipografia Academiei Române, 1888.

Smochină, Nichita, *Memorii*, București, Editura Academiei Române, 2009.

Stanca, Sebastian, *Amintirile unui cleric exilat*, in Groza, Mihai-Octavian, *Marele Război în memorialistica românilor din Sebeș*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2018.

Stere, Constantin, *Marele Răsboiu și Politica României*, București, Atelierele Societății Anonime „Poporul”, 1918.

Stoenescu, Anibal, *Din vremea ocupației*, București, Atelierele grafice Socec&Comp., 1927.

Stricatu, Ilie, *Pe cărările destinului. Romanul unei vieți trăite*, Sibiu, Tipografia Cavaleriei, 1940.

Sturdza, D. A., *Europa, Rusia și România. Studiu etnic și politic*, București, Editura Etnologică, 2005.

Merlaș, Ștefan, *Însemnări privind înființarea Legiunii Române din Italia*, în Rustoiu, Ioana et al. (eds.), *Legiunea Română din Italia*, Alba Iulia, Editura Altip, 2016.

Ștefănuță, Petre, *Amintiri din războiul mondial (adunate dela soldații moldoveni din comuna Cornova-Orhei)*, Chișinău, Tipografia „Tiparul Moldovenesc”, 1938.

Tăslăuanu, Octavian C., *Trei luni pe câmpul de război. Ziarul unui roman, ofițer în armata austro-ungară, care a luat parte alături de glotașii români din Ardeal la luptele din Galiția*, București, Editura Librăriei Școalelor C. Sfetea, 1915.

Idem, *Hora obuzelor. Scene și icoane din război*, București, Editura Librăriei C. Sfetea, 1916.

Idem, *Sub flamurile naționale. Note și documente din Războiul de Întregire al neamului*, vol. I, Sighișoara, Editura Miron Neagu, 1935.

Topîrceanu, George, *Memorii de război. Amintiri din luptele de la Turtucaia. Pirin Planina (episoduri tragice și comice din captivitate)*, București, Editura Humanitas, 2014.

Tudor, Iorgu, *Spre Unire. Însemnările unui basarabean*, în Poștarencu, Dinu, *Iorgu Tudor memorialist*, în „Revista de Istorie a Moldovei”, nr. 1-2 (85-86), ianuarie-iunie 2011, Chișinău, CEP USM, 2011.

Tuffli, Ricard R., *Suflet de soldat. Ieșenii în luptă cu 53 infanterie în Dobrogea*, Cluj, Cartea Românească S.A., 1929.

Turtureanu, Constantin, *În vâltoarea războiului (1914-1919)*, Cernăuți, Tipografia „Litera Românească”, 1938.

Ugliș Delapecica, Petre, *Jurnal de război. Pagini de suferință și glorie în Austro-Ungaria*, Caracal, Editura Hoffman, 2018.

Velburg, Gerhard, *În spatele frontului. Marele Război așa cum l-am văzut eu. Decembrie 1916-Iunie 1918. Însemnările unui soldat german în România ocupată*, București, Editura Humanitas, 2018.

Vlădescu, Constantin, *Bulgarii. Memoriile unui ofițer român fost prizonier în Bulgaria*, București, Biblioteca Ziarului „Universul”, 1926.

Vlădescu, Mihail C., *Generalul Averescu, Sămănătorul de ofensive*, București, Atelierele „Adeverul”, 1923.

von Beneckendorff und Hindenburg, Paul-Ludwig-Hans, *Campania din România*, în Preda, Dumitru (ed.), *România în timpul Primului Război Mondial. Mărturii contemporane*, vol. I, 1914-1916, București, Editura Militară, 2020.

von Falkenhayn, Erich, *Campania Armatei a 9-a împotriva Românilor și Rușilor 1916/1917*, București, f.e., 1937.

von Hötendorf, Conrad, *Șansele cooperării militare cu România se diminuează*, în Preda, Dumitru (ed.), *România în timpul Primului Război Mondial. Mărturii contemporane*, vol. I, 1914-1916, București, Editura Militară, 2020.

von Morgen, Curt, *Luptele eroice ale trupelor mele în România, decembrie 1916-martie 1918*, în Preda, Dumitru (ed.), *România în timpul Primului Război Mondial. Mărturii contemporane*, vol. II, 1914-1918, București, Editura Militară, 2020.

Vopicka, Charles J., *Secretele Balcanilor. Șapte ani din viața unui diplomat în centrul furtunos al Europei*, Iași, Institutul European, 2012.

Vrabie, Diana (coord.), *Unirea din 1918 în presa din regiunea Moldovei (Basarabia)*, Iași, Editura Asachiana, 2018.

Wells, H. G., *The War that will end war*, London, Frank&Cecil Palmer, 1914.
Wilhelm al II-lea Otrăvitorul, București, Editura „Biroului Universal”, 1915.

Zeletin, Ștefan, *Retragerea. Povestea unui dezastru. Octombrie-decembrie 1916*, București, Editura Humanitas, București, 2023.

I. 4. Literary sources

Alecsandri, Vasile, *Poezii populare ale Românilor*, București, Institutul de Arte Grafice și Editură „Minerva”, 1908.

Alexandrescu, Grigore, *Scrieri în versuri și proză*, Bucuresci, Editura Librăriei Socecă & Comp., 1893.

Buzgudan, Ion, *Cântece din Basarabia (1905-1916)*, Cartea a II-a, Craiova, Editura „Ramuri”, 1928.

Catina, Ion, *Poesii*, Vălenii-de-Munte, Tipografia „Neamul Românesc”, 1908.

Coșbuc, George, *Cântece de vitejie*, Editura și Inst. de arte grafice C. Sfetea, București, 1914.

Idem, *Povestea unei corone de oțel. Restatornicirea domniei Romanesci și Răsboiul nostru pentru neatîrnare scrisă anume pentru țaranime*, Bucuresci, Institutul de arte grafice Carol Göbl, 1899.

Gălușcă, Tatiana (ed.), *Folclor Basarabean adunat din județele: Soroca, Bălți, Orhei, Bălți*, Editura Națională „Cartea Noastră”, 1938.

Gârleanu, Emil, *Schițe din război*, București, Editura Militară, 1979.

Herodotus, *Histories. A new and literal version from the text of Baehr*, New York, Harper&Brothers Publishers, 1859.

Horatius, *Opera Omnia*, 1, *Ode. Epode. Carmen Saeculare*, București, Editura Univers, 1980.

Hrisoverghi, Alexandru, *Poezii ale lui*, Iași, Cantora Foaiei Sătești, 1843.

Ionescu-Nișcov, Traian, *Haiducia și cântecele haiducești*, in „Revista de Folclor”, Anul III, Nr. 2, București, 1958.

Mateevici, Alexei, *Opere*, vol. I, *Scrieri în limba română*, Chișinău, Editura „Știința”, 1993.

Idem, *Versuri*, Chișinău, Editura Serebia, 2017.

Nietzsche, Friedrich, *Așa grăit-a Zarathustra*, București, Editura Humanitas, 1996.

Nordal, Sigurdur, Turville-Petre, G. (eds.), *The Saga of the Volsungs*, London&Edinburgh, Nelson, 1965.

Platon, *Menexenos*, in *Opere complete*, II, București, Editura Humanitas, 2002.

Rebreanu, Liviu, *Calvarul*, București, Alcalay&Co. Editor, 1919.

Sackville-West, Victoria, *Saint Joan of Arc*, New York, NY, Doubleday, Dorian&Company Inc., 1938.

Sadoveanu, Mihail, *File Sângerate. Povestiri și impresii de pe front*, Iași, Editura ziarului „România”, 1917.

Idem, *Frunze-n furtună*, București, Editura „Cartea românească”, 1925.

Idem, *Opere*, vol. II, VI, București, Editura de stat pentru literatură și artă, 1956.

Idem, *Povestiri din Război*, București, Editura Tineretului, 1960.

Stamati, Constantin, *Musa Românească*, Jassi, Tipografia Buciumului Român, 1868.

Thucydides, *The history of the Peloponnesian War*, London, Longmans, Green and Co., 1837.

Vasilache, Vasile, Șerbănescu, N. I., *Paraclisul și acatistul Sfântului Dimitrie cel Nou Basarabov*, București, Editura „Bucium Ortodox”, 1943.

Vidrașcu, Dan (coord.), *Cântece bătrânești ale românilor. Cântece istorice*, București, Chișinău, Editura Litera Internațional, 2003.

West, David (ed.), Horace, *Odes* III, II, New York, NY, Oxford University Press, 2002.

II. General and special works

***, *Războiul româno-ruso-turc de la 1877-1878*, Sibiu, Editura Asociației „Astra”, 1928.

Abrudan, Mircea-Gheorghe, *Primul Război Mondial reflectat în istoriografia și memorialistica sașilor ardeleni*, in Bolovan, Ioan et al., *Primul Război Mondial. Perspectivă istorică și istoriografică*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2015.

Acland, Andrew Floyer, *Religious hatred and human conflict. Psychodynamic approaches to insight and intervention*, London, New York, Routledge, 2024.

Agrigoroaiei, Ion, *Opinie publică și stare de spirit în vremea Războiului de Întregire și a Marii Uniri*, Iași, Editura Fundației Axis, 2004.

Alevra, Nicolae, *Organizarea armatei după războiu*, București, f.e., 1930.

Alexandrescu, Vasile, *Considerații cu privire la poziția mișcării socialiste din România față de primul război mondial*, in *File din istoria militară a poporului român. Studii*, vol. II, București, Editura Militară, 1974.

Alford, C. Fred, *Freud and Violence*, in Elliott, Anthony (ed.), *Freud 2000*, New York, Routledge, 1999.

Alistar, Iulian, *Multidimensionalitatea câmpului de luptă modern și o nouă dimensiune strategică a confruntării*, in „Impact strategic”, nr. 4/2011.

Anastasiu, Alexe, *Manevra strategică*, București, Editura ziarului „Universul”, 1937.

Anson, Edward, *The General's Pre Battle Exhortation in Graeco-Roman Warfare*, in „Greece and Rome”, 57 (2), Cambridge, Cambridge University Press, 2010.

Aricescu, Constantin D., *Istoria Revoluțiunii Române de la 1821*, Craiova, Editura Tipografiei Române G. Chițiu și I. Theodorian, 1874.

Arnăutu, Nicolae I., *Douăsprezece invazii rusești în România*, București, Editura Saeculum I.O., 1996.

Atanasiu, Constantin, *Umanul – dimensiune în luptă. Privire retrospectivă*, București, Editura Militară, 1981.

Atanasiu, Victor et al., *România în Primul Război Mondial*, București, Editura Militară, 1979.

Avram, Valeriu, Dascălu, Ștefan-Gabriel, *Aviația Militară Română în anii neutralității (1914-1916)*, in „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, Anul XVII, nr. 4 (66)/2014.

Bacalov, Sergiu, *Militari basarabeni participanți la Războiul Ruso-Japonez (1904-1905). Cazul lui Arhip Meșteșug*, in „Revista Militară. Studii de securitate și apărare”, nr. 2 (12)/2014, 2014.

Baciu, Gheorghe, *Alexe Mateevici (1888-1917) – Preot militar, poet și patriot*, in „Revista Militară. Studii de Securitate și Apărare”, nr. 2 (12)/2014, 2014.

Bagdasar, Nicolae, C. *Rădulescu Motru*, in Rădulescu-Motru, Constantin, *Psihologia poporului român*, București, Editura Paideea, 1999.

Baines, Paul et al. (eds.), *The SAGE Handbook of Propaganda*, London, SAGE Publications Ltd, 2020.

Barden, Thomas M., *Napoleon's Purgatory. The Unseen Humanity of the "Corsican Ogre" in Fatal Exile*, Wilmington, Malaga, Vernon Press, 2020.

Baron de Jomini, *Art of War*, Philadelphia, J. B. Lippincott&Co., 1862.

Barrett, Michael B., *Preludiu la Blitzkrieg. Campania austro-germană în România – 1916*, București, Editura Militară, 2016.

Băhnăreanu, Cristian, *Evoluția războiului de la acțiunile clasice la cele hibride*, in „Impact strategic”, nr. 2/55, 2015.

Bedecean, Mihaela, *The Memoirs of the Great War. General Considerations*, in „Transylvanian Review”, vol. XXIV, no. 4, Winter 2015.

Benner, Erica, *Machiavelli's ethics*, Princetown, Oxford, Princetown University Press, 2009.

Berindei, Dan (coord.), *Istoria Românilor*, vol. VII, Tom I, *Constituirea României Moderne (1821-1878)*, București, Editura Enciclopedică, 2003.

Bernstein, Serge, Milza, Pierre, *Istoria Europei*, vol. IV, *Naționalismele și Concertul european. Secolul XIX (1815-1919)*, Iași, Institutul European, 1998.

Beutin, Wolfgang et al., *Deutsche Literaturgeschichte von den Anfängen bis zur Gegenwart*, Stuttgart, Metzler Verlag, 2013.

Bezviconi, Gheorghe, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, Institutul de Istorie, 1947.

Idem, *Contribuții la Istoria Relațiilor româno-ruse*, București, Academia R.P.R., 1962.

Mărmureanu, Bianca Beatris, *Viața de front la 1917 reflectată în scrierile cu caracter memorialistic și în corespondența privată a combatanților din armata română*, teză de doctorat, coordonator științific Prof. univ. dr. Gheorghe Cliveti, Iași, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Istorie, 2010.

Bichir, Florian, *Patimile Generalului Arthur Văitoianu, în 100 de ani de la deschiderea frontului românesc în Primul Război Mondial (1916-2016)*, București, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, Centrul de Cultură și Istorie Militară din Republica Moldova, Editura Militară, 2016.

Bleoancă, Dumitru, *Statutul social al militarilor armatei române în perioada 1878-1914*, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2014.

Boia, Lucian, *Pentru o istorie a imaginarului*, București, Editura Humanitas, 2000.

Idem, *Germanofili: elita intelectuală românească în anii Primului Război Mondial*, Humanitas, București, 2009.

Idem, *Istorie și mit în conștiința românească*, București, Humanitas, 2011.

Idem, *Primul Război Mondial. Controverse, paradoxuri, reinterpretări*, București, Editura Humanitas, 2014.

Idem, *Predestinarea geografică și teoria frontierelor „naturale”, în Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr și ficțiune*, București, Editura Humanitas, 2015.

Boldur, Alexandru, *Autonomia Basarabiei sub stăpânire rusească 1812-1828*, Chișinău, Tipografia Eparhială „Cartea românească”, 1929.

Idem, *Istoria Basarabiei*, București, Editurile Victor Frunză și Logos, 1992.

Bonior, Andrea, *Psihologia*, București, Editura Litera, 2019.

Botoran, Constantin, Dobrinescu, Valeriu Florin, *Confirmarea internațională a actelor de Unire din 1918*, în Scurtu, Ioan (coord.), *Istoria Românilor*, vol. VIII, *România întregită (1918-1940)*, București, Editura Enciclopedică, 2003.

Boțolin, Sergiu, *Raporturile între centru și periferie în Imperiul Rus. Strategiile de cooptare ale elitei basarabene*, teză de doctorat, coordonator Conf. univ. dr. Pâslariuc Virgiliu, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, 2024.

Bradberry, Benton L., *The Myth of German Villainy*, Bloomington, IN, AuthorHouse, 2012.

Brătescu, Liviu, *Relațiile româno-ruse (1878-1888). Tensiuni, conflicte și încercări de reconciliere*, în Enache, George et al. (eds.), *La frontierele civilizațiilor. Basarabia în context geopolitic, economic, cultural și religios*, Galați, Galați University Press, 2011.

Brett, Annabel, *The space of politics and the space of war in Hugo Grotius De iure belli ac pacis*, în „Global Intellectual History”, 1/2016, Routledge, 2016.

Brown, Dorcas R., Anthony, David W., *Late Bronze Age midwinter dog sacrifices and warrior initiations at Krasnosamarskoe, Russia*, în Olsen, Birgit A. et al., *Tracing the Indo-*

Europeans. New evidence from archaeology and historical linguistics, Oxford&Philadelphia, Oxbow Books, 2019.

Bulancea, Denis, *Clerul basarabean în anii Primului Război Mondial*, in Emilciuc, Andrei, (coord.), *Primul Război Mondial și Basarabia (1914-1918)*, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Istorie, Chișinău, Editura Bons Offices, 2015.

Bulei, Ion, *În arcul așteptării 1914-1915-1916*, București, Editura Eminescu, 1981.

Idem, *Bunul nostru rege: Ferdinand*, București, Meteor Publishing, 2017.

Buleu, Constantina, *Paradigma puterii în secolul al XIX-lea*, București, Editura Ideea Europeană, 2011.

Buzdugan, Ion, *Basarabia*, in *Lui Nicolae Iorga. Omagiu 1871–5/18–iunie 1921*, Craiova, Editura „Ramuri”, 1921.

Cain, Daniel, *Început de carieră diplomatică: misiunea lui Simeon Radev la București (1913-1916)*, in Topor, Claudiu-Lucian, Istrate, Alexandru, Cain, Daniel (eds.), *Diplomați, societate și mondenități. Sfârșit de „Belle Époque” în lumea românească*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2015.

Idem, *Mărturii despre furtul moaștelor Sfântului Dimitrie Basarabov (februarie 1918)*, in „Revista Bibliotecii Academiei Române”, Anul 3, Nr. 1, 2018.

Cantemir, Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, București, Editura Ion Creangă, 1978.

Idem, *Descrierea Moldovei*, București, Editura „Cartea Românească”, 1942

Caracostea, Dumitru, *Balada zisă istorică (II)*, in „Revista Fundațiilor Regale”, Anul X, Nr. 5, Mai 1943.

Idem, *Aspectul psihologic al războiului*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2015.

Carlyle, Thomas, *Cultul eroilor*, Iași, Institutul European, 1998.

Cazacu, Petru, *Moldova dintre Prut și Nistru 1812-1918*, Iași, Editura Alfa, 2005.

Căprișan, Romul, *Legiunea Română din Italia*, in Rustoiu, Ioana et al. (eds.), *Legiunea Română din Italia*, Alba Iulia, Editura Altip, 2016.

Cândea, Ionel, *Raporturile lui Ștefan cel Mare cu Brăila*, in „Revista Muzeelor”, vol. 1, 2005.

Ceașu, Mihai-Ștefan, *Românii din Bucovina și Basarabia. Sfârșitul secolului XVIII-secolul XIX*, in Solomon, Flavius, Zub, Alexandru (eds.), *Basarabia. Dilemele identității*, Iași, Fundația Academică „A. D. Xenopol”, 2001.

Chiriac, Vlad (ed.), *Mateevici Alexe – Genealogie. Iconografie. Evocări*, Chișinău, Editura „Știință”, 2003.

Chirtoagă, Ion, Chirtoagă, Valentina, *Primul Război Mondial, criza politică din Rusia și Unirea Basarabiei cu România*, în Cojocaru, Gheorghe, Iacob, Gheorghe, Nistor, Ionuț (coords.), *Basarabia în istoria românilor. Volum al Congresului Național al Istoricilor Români, Iași, 29 august-1 septembrie 2018*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2020.

Ciachir, Nicolae, *Basarabia sub stăpânire țaristă (1812-1917)*, Iași, Editura Tipo Moldova, 2017.

Ciobanu, Ștefan, *Nicolae Iorga și Basarabia*, în *Lui Nicolae Iorga. Omagiu 1871–5/18–iunie 1921*, Craiova, Editura „Ramuri”, 1921.

Idem, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Chișinău, Editura „Asociației Unirea Culturală Bisericească din Chișinău”, 1923.

Idem, *Orașele*, în Ciobanu, Ștefan (ed.), *Basarabia. Monografie*, Chișinău, Imprimeria Statului, 1926.

Ciobanu, Vitalie, *Militarii basarabeni și armata română (1917-1918)*, în *100 de ani de la deschiderea frontului românesc în Primul Război Mondial (1916-2016)*, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, Centrul de Cultură și Istorie Militară din Republica Moldova București, Editura Militară, 2016.

Ciuchi, C., *Istoria Marinei Române în curs de 18 secole. De la Împăratul Trajan până în al 40-lea an de domnie a Regelui Carol I*, Constanța, Tipografia „Ovidiu” H., 1906.

Ciupală, Alin, *România în timpul Primului Război Mondial. Aliați, adversari și propagandă. O istorie în imagini*, București, Editura Monitorul Oficial, 2018.

Cîmpeanu, Liviu, *Cruciadă împotriva lui Ștefan cel Mare. Codrii Cosminului 1497*, București, Editura Humanitas, 2022.

Clark, Elizabeth A., *History, Theory, Text. Historians and the Linguistic Turn*, Cambridge, MA, London, England, Harvard University Press, 2004.

Cliveti, Gheorghe, *Tripla Alianță, România și „pericolul unui război general” la 1887-1888. „Învățămintele” pentru anul 1914*, în Solomon, Flavius, Cușco, Andrei, Ceașu, Mihai-Ștefan (eds.), *România și statele vecine la începutul Primului Război Mondial. Viziuni, percepții, interpretări*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2016.

Coleman, Kim, *A history of Chemical Warfare*, Basingstoke, New York, Palgrave Macmillan, 2005.

Corduneanu, Lucian, *Mirtopolitul Gurie Grosu (1928-1936)*, Iași, Editura Doxologia, 2025.

Cornea, Sergiu, *Organizarea administrativă a Basarabiei (1812-1917)*, Cahul, Universitatea de Stat din Cahul, 2003.

Costache, Tiberiu, *În ajunul furtunii. Ipoteze de război*, în „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, An III, nr. 3 (11)/2000.

Costin, Grigore, *Clerul basarabean și evenimentele anului 1918*, în „Arhiva Someșeană”, Seria a III-a, VI, Cluj-Napoca, 2007.

Cremer, I., *Războiul pentru neatîrnare în manualele de citire din trecut*, în „Studii și materiale de muzeografie și istorie militară”, nr. 10, 1977.

Crihan, Anton, *Drepturile românilor asupra Basarabiei după unele surse rusești*, în „Basarabia”, nr. 10, 1991.

Cristea, Camelia, Andonie, Corneliu M., *Drapelele armatei în campania 1916-1917*, în „Buletinul Muzeului Militar Național «Regele Ferdinand I»”, Serie Nouă, Nr. 6, București, 2008.

Crîșmaru, Dumitru-Dan, *Elita militară românească în timpul lui Carol I*, București, Editura Militară, 2017.

Cronin, Vincent, *Napoleon*, London, New York, Victoria, Penguin Books, 1982.

Curticăpeanu, Vasile, *Mișcarea culturală românească pentru Unirea din 1918*, București, Editura Științifică, 1968.

Cușco, Andrei, *Scenariile alternative” ale identității basarabene la începutul secolului al XX-lea*, în Negustor, Gheorghe, Ghenghea, Mircea-Cristian (eds.), *De la Imperiu la Regat. Românii basarabeni și Marele Război*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2018.

Dalbin, Stephanie, *Visions croisées franco-allemandes de la Première Guerre mondiale: étude de deux quotidiens: la Metzer Zeitung et L'est Républicain*, Bern, Berlin, Bruxelles, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien, Peter Lang, 2007.

Dan, Manuel, *Activitatea misionară a preoților militari pe Frontul de Est în perioada celui de-al Doilea Război Mondial. Studiu de caz: preot Dimitrie Bejan*, în „Memoria Antiquitatis”, Istorie-Muzeologie, XLI/2 (2025), Complexul Muzeal Național Neamț, Piatra-Neamț, Editura „Constantin Matasă”, 2026.

Danilov, Maria, *Vizitele canonice ale arhiepiscopului Chișinăului și Hotinului Anastasie pe frontul din Bucovina și de la Dunăre (1916-1918)*, în Emilciuc, Andrei, (coord.), *Primul Război Mondial și Basarabia (1914-1918)*, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Istorie, Chișinău, Editura Bons Offices, 2015.

de Wilde, Marc, *Enemy of All Humanity. The Dehumanizing Effects of a Dangerous Concept*, în „Nederlands Journal of Legal Philosophy”, 2/2018.

de Zulueta, Felicity, *From Pain to Violence. The Traumatic Roots of Destructiveness*, Chichester, John Wiley & Sons, 2006.

Deac, Augustin, *Caracterul participării României la Primul Război Mondial*, Editura Politică, București, 1973.

Densușianu, Nicolae, *Istoria militară a poporului român*, București, Editura Vestala, 2002.

Dinu, Rudolf, „*Aliatul inamic*”. *România și chestiunea războiului contra Puterilor Centrale*, în Guida, Francesco (coord.), *Marele război și Europa danubiano-balcanică*, Cluj-Napoca, Editura Academiei Române, 2016.

Djuvara, Neagu, *O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri*, București, Editura Humanitas, 2002.

Idem, *Între Orient și Occident. Țările Române la începutul epocii moderne (1800-1848)*, București, Humanitas, 2004.

Dowing, Lisa, *The Cambridge Introduction to Michel Foucault*, New York, Cambridge University Press, 2008.

Drăgoi, Eugen, *Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni, generalul Prozorovski și Galații*, în Enache, George et al. (eds.), *La frontierele civilizațiilor. Basarabia în context geopolitic, economic, cultural și religios*, Galați, Galați University Press, 2011.

Dumitroaia, Gheorghe, *Comunități preistorice din nord-estul României. De la cultura Cucuteni până în bronzul mijlociu*, Piatra-Neamț, Editura „Constantin Matasă”, 2000.

Duțu, Alexandru, *Dimensiunea umană a istoriei. Direcții în istoria mentalităților*, București, Editura Meridiane, 1986.

Emilciuc, Andrei, *Fenomenul eschivării recruților din Basarabia de la încorporare în anii Primului Război Mondial (1914-1918)*, în Negustor, Gheorghe, Ghenghea, Mircea-Cristian (eds.), *De la Imperiu la Regat. Românii basarabeni și Marele Război*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2018.

Enciu, Nicolae, *Pentru o istorie integrală și integrată românească a participării Basarabiei și României la Primul Război Mondial*, în Emilciuc, Andrei, (coord.), *Primul Război Mondial și Basarabia (1914-1918)*, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Istorie, Chișinău, Editura Bons Offices, 2015.

Idem, 1918. *Pe ruinele Imperiului spulberat de istorie. Basarabia în pragul modernității*, Chișinău, Editura ARC, 2018.

Endresen, Cecilie, «*Do not look to church and mosque*»? *Albania's post-Communist clergy on nation and religion*, în Schmitt, Oliver Jens (ed.), *Religion und Kultur im albanischsprachigen Südosteuropa*, Peter Lang, Wien, 2010.

Enea, Nicolae M., *Culte*, în Ciobanu, Ștefan (ed.), *Basarabia. Monografie*, Chișinău, Imprimeria Statului, 1926.

Everett-Green, Evelyn, *A Heroine of France: The Story of Joan of Arc*, f.l., Project Gutenberg, 2004.

Fergusson, Adam, *Essay on the History of Civil Society*, London, 1782.

Ficeac, Bogdan, *De ce se ucid oamenii*, București, Editura RAO, 2010.

Flanagan, Jason C., *Imagining the enemy. American Presidential War Rhetoric from Woodrow Wilson to George W. Bush*, Claremont, California, Regina Books, 2009.

Florea, Petrișor, Boțoghină, Iulian Stelian, *Chestiunea prizonierilor de război. Interpelări parlamentare 1920*, in „Document. Buletinul arhivelor militare române”, an V, nr. 1 (17)/2002.

Foucault, Michel, *A supraveghea și a pedepsi. Nașterea închisorii*, Pitești, Editura Paralela 45, 2005.

Freud, Sigmund, *Angoasa în civilizație*, in *Opere complete*, vol. I, București, Editura Științifică, 1991.

Frunzetti, Teodor (coord.), *F.T.-3. Manualul de Tactică Generală a Forțelor Terestre*, București, Ministerul Apărării, Statul Major al Forțelor Terestre, 2006.

Gane, Constantin, *P. P. Carp și locul său în istoria politică a țării*, vol. II, București, Editura ziarului „Universul”, 1936.

Găucan, Ioan (ed.), *Armele: istorie, poveste, pasiune*, Ploiești, Editura Karta-Graphic, 2021.

Georgescu, Maria, *Dezvoltarea învățământului militar și a instrucției*, in Otu, Petre (coord.), *Reforma militară și societatea în România (1878-2008)*, București, Editura Militară, 2009.

Ghenghea, Mircea-Cristian, Atanasiu, Mihai-Bogdan (eds.), *Pro Basarabia – Repere istorice și naționale*, Iași Editura ALFA, 2007.

Ghenghea, Mircea-Cristian, *Ion Mihalache în Basarabia. Pagini puțin cunoscute din anul 1918*, in Negustor, Gheorghe, Ghenghea, Mircea-Cristian (eds.), *De la Imperiu la Regat. Românii basarabeni și Marele Război*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2018.

Gherasim, Cristina, *Nobilimea basarabeană în anii Primului Război Mondial (1914-1916)*, in Negustor, Gheorghe, Ghenghea, Mircea-Cristian (eds.), *De la Imperiu la Regat. Românii basarabeni și Marele Război*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2018.

Eadem, *Politici imperiale și identități sociale în Basarabia: statutul social-politic și economic al nobilimii basarabene în secolul al XIX-lea*, in Cojocaru, Gheorghe, Iacob, Gheorghe, Nistor, Ionuț (coords.), *Basarabia în istoria românilor. Volum al Congresului Național al Istoricilor Români, Iași, 29 august-1 septembrie 2018*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2020.

Ghibu, Onisifor, *Cum s-a făcut unirea Basarabiei*, Sibiu, Editura „Asociațiunii”, 1925.

Giurescu, Constantin C., *Tranzitul armelor sârbești prin România sub Cuza Vodă (1862)*, in „Romanoslavica”, XI, București, 1965.

Grecu, Dana, *Evoluția nobilimii basarabene în secolul al XIX-lea*, in Ghenghea, Mircea-Cristian, Atanasiu, Mihai-Bogdan (eds.), *Pro Basarabia – Repere istorice și naționale*, Iași Editura ALFA, 2007.

Grossman, Dave, *On Killing. The Psychological Cost of Learning to Kill in War and Society*, New York, Boston, Little, Brown and Company, 1996.

Grotius, Hugo, *The rights of War and Peace*, Indianapolis, Liberty Fund, 2005.

Groza, Mihai-Octavian, *Marele Război în memorialistica românilor din Sebeș*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2018.

Gumenâi, Ion, *Raporturile dintre populația autohtonă a Basarabiei și minoritățile confesionale în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, in Enache, George et al. (eds.), *La frontierele civilizațiilor. Basarabia în context geopolitic, economic, cultural și religios*, Galați, Galați University Press, 2011.

Gutwald, Rick, *Tactical Encirclement Reductions*, Fort Leavenworth, Kansas, School of Advanced Military Studies, 1986.

Hall, Jonathan M., *A History of the Achaic Greek World ca. 1200-479 BC*, Chichester, Blackwell Publishing, 2014.

Hall, Richard C., *Bulgaria, Romania, and Greece*, in Hamilton, Richard F., Hewig, Holger H. (eds.), *The Origins of World War I*, Cambridge University Press, 2003.

Hanning, Alma, *Austria-Hungary and Romanian Entry into the War 1916*, in Topor, Claudiu-Lucian, Rubel, Alexander (eds.), *“The Unknown War” from Eastern Europe. Romania between Allies and Enemies (1916-1918)*, Iași, Konstanz, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Hartung-Gorre, 2016.

Hippler, Thomas, *Service militaire et intégration nationale pendant la Révolution française*, in „Annales historiques de la Révolution française”, nr. 329, 2002.

Holdevici, Irina, Crăciun, Barbara, *Orientări contemporane în psihoterapie și consiliere psihologică*, București, Editura Trei, 2019.

Howard, Michael, *War in European History*, Oxford, Oxford University Press, 1979.

Husby, Tristan K., *Justice and the justification of war in Ancient Greece: four authors*, in „Classics Honors Papers”, 1, 2009.

Iacob, Gheorghe, *Populația. Transformări sociale*, in Platon, Gheorghe (coord.), *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, *De la Independență la Marea Unire (1878-1918)*, București, Editura Enciclopedică, 2003.

Idem, Centenarul Marii Uniri la TVR, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2018.

Dăncilă Ineoan, Andreea, *Elita culturală românească din Transilvania în viziunea diplomaților austro-ungari acreditați la București în perioada 1900-1914*, în Topor, Claudiu-Lucian, Istrate, Alexandru, Cain, Daniel (eds.), *Diplomați, societate și mondenități. Sfârșit de „Belle Époque” în lumea românească*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2015.

Ioniță, Cosmin, *Împotriva tendinței. Tentația de a intra în conflict alături de Puterile Centrale în primele luni ale Primului Război Mondial*, în Solomon, Flavius, Cușco, Andrei, Ceașu, Mihai-Ștefan (eds.), *România și statele vecine la începutul Primului Război Mondial. Viziuni, percepții, interpretări*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2016.

Ioniță, Iurie, *Aspecte din viața bisericească dintre Prut și Nistru până la 1812. Probleme de jurisdicție canonică*, în *Materialele Conferinței științifice „Noi tendințe în protecția și promovarea patrimoniului cultural, național și european” 22-28 septembrie 2013*, Chișinău, f.e., 2013.

Iorga, Nicolae, *Războiul de Independență 1877-8*, Vălenii de Munte, Așezământul Tipografic „Datina Românească”, f.a.

Idem, Istoria armatei românești, vol. II, București, Tipografia „Cultura Neamului Românesc”, 1919.

Idem, Cum a fost ocupația din 1916-8. O mărturie germană, în „Revista istorică”, vol. XXV, ianuarie-martie 1939.

Idem, Locul Românilor în istoria universală, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985.

Idem, Ultimele, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1978.

Iosipescu, Sergiu, *Armată și societate, reformă și modernizare în România secolului al XIX-lea*, în Otu, Petre (coord.), *Reforma militară și societatea în România (1878-2008)*, București, Editura Militară, 2009.

Idem, Eforturi de modernizare a organismului militar în anii neutralității (1914-1916), în Otu, Petre (coord.), *Reforma militară și societatea în România (1878-2008)*, București, Editura Militară, 2009.

Kainz, Howard P., *Natural Law: An Introduction and Re-examination*, Chicago, La Salle, Illinois, Carus Publishing Company, 2004.

Kant, Immanuel, *Metafizica moravurilor*, București, Editura Antaios, 1999.

Kedarta, Ranjeet Singh, *Concept of Europe in the arena of modern world*, Bilaspur, Evincepub Publishing, 2019.

Keller, Andrea, *Cicero: Just War in Classical Antiquity*, in Justenhoven, Heinz-Gerhard, Barbieri, William A. (eds.), *From just war to modern peace ethics*, Berlin/Boston, Walter de Gruyter GmbH&Co., 2012.

Kirițescu, Constantin, *Istoria Războiului pentru Întregirea României 1916-1919*, vol. I-II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.

Idem, *Povestea sfântului nostru război*, București, Editura Saeeculum I.O, 2018.

Klein, Günter, *Ocupația germană în România din 1916-1918 în lumina memorialisticii germane despre Primul Război Mondial*, in „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, An X, nr. 4 (42)/2008.

Kolarz, Walter, *Mituri și realități în Europa de Est*, Iași, Polirom, 2003.

Ladd, Brian, *The Companion Guide to Berlin*, Woodbridge, Companion Guides, 2004.

Lawson, Ewan, *Atrocities, Investigation and Propaganda: Lessons from World War I*, in Baines, Paul *et al.* (eds.), *The SAGE Handbook of Propaganda*, London, SAGE Publications Ltd, 2020.

le Goff, Jacques, *Imaginarul medieval*, București, Editura Meridiane, 1991.

Lee, Richard E. (ed.), *The Longue Durée and world system analysis. With a new translation of Fernand Braudel “Histoire et Sciences sociales: La longue durée” by Immanuel Wallerstein*, Albany, State University of New York Press, 2012.

Lesenciuc, Adrian, *Gândirea militară românească sub amprenta clausewitziană*, București, Gândirea militară românească, 2019.

Leșcu, Anatol, *Românii basarabeni în istoria militară a Rusiei. De la războaiele din Caucaz la Războiul Civil*, București, Editura Militară, 2009.

Lindenberg, Paul, *Regele Carol I al României*, București, Editura Humanitas, 2016.

Lorenz, Konrad, *On Aggression*, London, New York, Routledge, 2002.

Lorinț, Florica, *Oamenii Nordului*, București, Editura Științifică, 1965.

Lothar, Höbelt, *The Context of the Somme. The Pripet Marshes to the Federal Reserve*, in Strohn, Matthias (ed.), *The Battle of the Somme*, Oxford, Bloomsbury Publishing, 2016.

Luban, David, *The Enemy of All Humanity*, in „Nederlands Journal of Legal Philosophy”, 2/2018.

Lundin, Robert W., *Alfred Adler's Basic Concepts and Implications*, New York, London, Routledge, 2015.

Lungu, Constantin I., Știrbu, T. Alexandru, *Basarabia economică*, in Ciobanu, Ștefan (ed.), *Basarabia. Monografie*, Chișinău, Imprimeria Statului, 1926.

Machiavelli, Niccolo, *Artă războiului*, București, Editura Antet, 1999.

Macovei, Remus, *Eroi musulmani în armata română*, Constanța, Uniunea Democrată a Tătarilor Turco-Musulmani din România, Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria” Filiala Constanța, 2013.

Madgearu, Alexandru, *Compendiul de artă militară a lui Vegetius*, in „Revista de istorie militară”, nr. 1-2/2011, București, Centrul Tehnic Editorial al Armatei, 2011.

Maier, Liviu, *Doi ani mai devreme. Ardeleni, bucovineni și basarabeni în război (1914-1916)*, Iași, Editura Tipo Moldova, 2017.

Mamina, Alexandru, *Consilii de coroană*, București, Editura Enciclopedică, 1997.

Idem, *Structurile intelectuale ale romantismului revoluționar și contrarevoluționar: cazurile istoricilor francezi, germani, români*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2007.

Idem, *Imaginarul revoltei. Autoreprezentări, simbolistică, percepții (1784-1989)*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2024.

Mandoki, Claudiu, *Influența perioadei napoleoniene asupra Țărilor Române*, in „Buletinul cercurilor științifice studențești, arheologie-istorie-muzeologie”, Nr. 6, 2000.

Mattox, John Mark, *Saint Augustine and the Theory of the Just War*, London, New York, Continuum, 2006.

McClellan, Woodford, *Russia: a History of the Soviet Period*, Englewood Cliffs, NJ, Prentice-Hall, 1986.

Mehedinți-Soveja, Simion, *Altă creștere-școala muncii*, Pitești, Editura Rotoda, 2009.

Mereuță, Gheorghe, *Formarea și dezvoltarea morală și psihologică a militarilor*, in „Revista militară”, nr. 2(6), 2011.

Mihai-Aurelian Căruntu, *Războiul mondial la hotarele României. Informații despre ofensiva rusă de pe frontul din Bucovina și Incidentul de la Mamornița (mai-iunie 1916). Documente*, in „Suceava. Anuarul Complexului Muzeal Bucovina”, XXXI-XXXIII, 2004-2006, 2007, p. 280-281.

Mihalache, Andi, *Mănuși albe, mănuși negre. Cultul eroilor în vremea dinastiei Hohenzollern*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2007.

Mihăescu, C., *Artă militară. Curs predat în școala de oficeri*, București, Stabilimentul grafic I. V. Socec, 1894.

Miller, Arthur G., *The Social Psychology of Good and Evil*, New York, London, The Guilford Press, 2004.

Miller, David B., *Creating legitimacy: ritual, ideology and power in sixteenth-century Russia*, in „Russian History/Histoire Russe”, No. 3, 1994.

Mitu, Sorin, *Geneza identității naționale la românii ardeleni*, București, Editura Humanitas, 1997.

Idem, *Românii și ungurii: un război imagologic de o mie de ani*, Iași, Editura Polirom, 2024.

Idem, *Transilvania mea. Istorii, mentalități, identități*, Iași, Editura Polirom, 2006.

Mocanu, Sorin, *Romanul de război: reprezentări realist-pesimiste ale Primului Război Mondial la Henri Barbusse și Erich Maria Remarque*, in Constantin Dram (coordonator), *Istorie, ficțiuni, istorii ficționale*, Iași, Editura Vasiliana ‘98, 2020.

Moldovan, Ionel, *Armata rusă pe frontul din nord-vestul Moldovei în anii Primului Război Mondial*, in „East European Journal of Diplomatic History”, No. 4-5/2017-2018, 2018.

Molloy, Barry P.C., Grossman, Dave, *Why can't Johnny kill?: the psychology and physiology of Interpersonal combat*, in Molloy, Barry (ed.), *The Cutting Edge. Studies in Ancient and Medieval Combat*, Stroud, Tempus, 2007.

Moran, Daniel, Waldron Arthur, (eds.), *The People in Arms. Military Myth and National Mobilization since the French Revolution*, Cambridge, New York, Cambridge University Press, 2006.

Moșneagu, Marian, *Declanșarea Primului Război Mondial în presa militară din România. Studiu de caz – Revista „Ștafeta”*, in „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, Anul XIX, nr. 1(71)/2016.

Munteanu, Sergiu, *Propaganda imperială rusă și Basarabia (1914-1917)*, in „Cohorta”, nr. 1/2019, Chișinău, 2019.

Mureșan, Marius, *De la liberalism la neoliberalism în România (1875-1938)*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2024.

Mușat, Virginia, *Mihail Sadoveanu, povestitor și corespondent de război*, București, Editura Militară, 1978.

Nagasawa, Miho *et al.*, *Social evolution. Oxytocin-gaze positive loop and the coevolution of human-dog bonds*, in „Science”, No. 348, 2015.

Nastasă, Lucian (ed.), *Antisemitismul universitar în România (1919-1939). Mărturii documentare*, Cluj-Napoca, Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Identității Naționale, 2011.

Nastovici, Ema, *România și Puterile Centrale în anii 1914-1916*, București, Editura Politică, 1979.

Neagoe, Claudiu-Ion, *Arnăuții în Țările Române (secolele XVIII-XIX)*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2022.

Neculce, Ion, *Letopisețul Țării Moldovei*, Chișinău, Editura Internațional, 2001.

Negru, Gheorghe, *Contracararea „curentului românofil” din Basarabia în anii Primului Război Mondial. Cazul Daniel Ciugureanu*, în Emilciuc, Andrei (coord.), *Primul Război Mondial și Basarabia (1914-1918)*, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Istorie, Chișinău, Editura Bons Offices, 2015.

Negru, Gheorghe, *Țarismul și mișcarea națională a românilor din Basarabia*, Chișinău, Editura Prut Internațional, 2000.

Negustor, Gheorghe, Ghenghea, Mircea-Cristian (eds.), *De la Imperiu la Regat. Românii basarabeni și Marele Război*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2018.

Idem, *Scene de viață cotidiană și militară în Basarabia anilor 1914-1918*, în Negustor, Gheorghe, Ghenghea, Mircea-Cristian (eds.), *De la Imperiu la Regat. Românii basarabeni și Marele Război*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2018.

Neumann, Victor, *Mitteuropa între cosmopolitismul austriac și conceptul de stat-națiune*, în Babeți, Adriana, Ungureanu, Cornel (coords.), *Europa Centrală. Nevroze, dileme, utopii*, Iași, Editura Polirom, 1997.

Nicolescu, Gheorghe, *Cuvântul-armă. Presa militară românească pe câmpul de campanie în Primul Război Mondial*, în „Revista română de istorie a presei”, nr. 1(7), 2010.

Niculae, Daniel-Silviu, *Românii și bulgarii la sfârșit de secol XIX și început de secol XX. Asasinate politice, incidente frontaliere și tentativa unui complot anarhist/terorist împotriva regelui Carol I (1900-1901)*, în „Buletinul Universității Naționale de Apărare «Carol I»”, vol. 13, Nr. 2/2024.

Niculae, Niculae, *Fortificațiile în sistemul de apărare a României în 1882-1912*, în *File din istoria militară a poporului român. Studii*, vol. I, București, Editura Militară, 1973.

Nistor, Ion, *Istoria Basarabiei*, Chișinău, Editura Cartea Moldovenească, 1991.

Idem, *Istoria Basarabiei*, București, Editura Humanitas, 2017.

NN, *The Austrian Army*, în „Colbrun’s United Service Magazine. Naval and military Journal”, Part III, Hurst&Blackett Publishers, London, 1860.

Oișteanu, Andrei, *Mythos&Logos. Studii și eseuri de antropologie culturală*, București, Editura Nemira, 1998.

Idem, *Imaginea evreului în cultura română. Studiu de imagologie în context est-central-european*, Iași, Editura Polirom, 2012.

Oltean, Radu, *Din vremea lui Tudor*, București, Editura Humanitas, 2024.

Onasander, *The General (Strategikos)*, in *Aneas Tacitus, Asclepiodotus, Onasander*, Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1928.

Otu, Petre, *Mareșalul Alexandru Averescu: militarul, omul politic, legenda*, București, Editura Militară, 2005.

Idem, *Reforma militară și societatea în România (1878-2008)*, București, Editura Militară, 2009.

Idem, *Reforma militară în vreme de război (1916-1917)*, in *Reforma militară și societatea în România (1878-2008)*, București, Editura Militară, 2009.

Idem, *Generalul Ernest Broșteanu și Basarabia*, in *100 de ani de la deschiderea frontului românesc în Primul Război Mondial (1916-2016)*, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, Centrul de Cultură și Istorie Militară din Republica Moldova, București, Editura Militară, 2016.

Otu, Petre, Georgescu, Maria, *Radiografia unei trădări. Cazul colonelului Alexandru D. Sturdza*, București, Editura Militară, 2011.

Pandea, Adrian, *O armă subtilă: propaganda*, in „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, An III, nr. 2 (19)/2000.

Pascu, Ștefan *et al.*, *Independența României*, București, Editura Academiei RSR, 1977.

Pavel, Teodor, *Mișcarea românilor pentru unitate națională și diplomația Puterilor Centrale (1878-1895)*, Timișoara, Editura Facla, 1979.

Pegler, Martin, *The Vickers-Maxim Machine-Gun*, Oxford, UK, Long Island City, NY, Osprey Publishing, 2013.

Baity, Pera, *Pușca și carabina 7,62 mm Md. 1891 (M91 Mosin Nagant) în Armata Română*, in Găucan, Ioan (ed.), *Armele: istorie, poveste, pasiune*, Ploiești, Editura Karta-Graphic, 2021.

Pesenson, Michael A., *Napoleon Bonaparte and Apocalyptic Discourse in Early Nineteenth-Century Russia*, in „The Russian Review”, vol. 65, No. 3, Jun. 2006.

Petcu, Marian, *Puterea și cultura – o istorie a cenzurii*, Iași, Editura Polirom, 1999.

Idem, *Istoria jurnalismului din România în date. Enciclopedie cronologică*, Iași, Editura Polirom, 2012.

Idem, *O cronologie a cenzurii în România*, București, Editura Tritonic, 2016.

Petraș, Irina (ed.), *Transilvania din cuvinte*, Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2017.

Phang, Sara E. *et. al.*, *Conflict in Ancient Greece and Rome. The definitive political, social, and military Encyclopedia*, Santa Barbara, California, Denver, Colorado, ABC-CLIO LLC, 2016.

Platon, Gheorghe (coord.), *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, *De la Independență la Marea Unire (1878-1918)*, București, Editura Enciclopedică, 2003.

Plinschi, Cătălina, *Violența ca motor al istoriei*, in *Sesiune națională cu participare internațională de comunicări științifice studențești*, Ediția XXIV, vol. I, Universitatea de Stat din Moldova, Institutul de Cercetare și Inovare, Chișinău, f.e., 2020.

Pop, Ioan-Aurel *et al.*, *200 de ani din istoria românilor dintre Prut și Nistru: 1812-2012*, București, Editura Litera, 2012.

Popa, Mircea N., *Documente în arhive Vest-Germane referitoare la armata română în primele două decenii ale secolului al XX-lea*, in *File din istoria militară a poporului român*, 2, București, Editura Militară, 1974.

Popa, Vasile, *Înzestrarea armatei române (1914-1916)*, in „Buletinul Muzeului Militar Național «Regele Ferdinand I»”, Serie Nouă, Nr. 6, București, 2008.

Popovschi, Nicolae, *Istoria Bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea sub ruși*, Chișinău, Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, 1931.

Idem, *Istoria bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea sub ruși. Din negura trecutului: crâmpie de amintiri*, Chișinău, Editura Museum, 2000.

Poștarencu, Dinu, *O istorie a Basarabiei în date și documente 1812-1940*, Chișinău, Editura Cartier, 1998.

Idem, *Destinul românilor basarabeni sub dominația țaristă*, Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Istorie, Stat și Drept, 2012.

Idem, *Incidentul de la Leova din decembrie 1917*, in *100 de ani de la deschiderea frontului românesc în Primul Război Mondial (1916-2016)*, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, Centrul de Cultură și Istorie Militară din Republica Moldova, București, Editura Militară, 2016.

Idem, *Basarabia în anii Primului Război Mondial*, Chișinău, Editura Lexon, 2019.

Preda, Dumitru (coord.), *Berthelot și România*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1997.

Raiswell, Richard, Brock, Michelle D., Winter, David R. (eds.), *The Routledge History of the Devil in the Western Tradition*, London, New York, Routledge, 2025.

Retegan, Mihai, *Măsuri adoptate de statul român pe linia întăririi capacității de apărare (1919-1921)*, in *File din istoria militară a poporului român. Studii*, vol. 8, București, Editura Militară, 1980.

Roman, I. N., *Proecte, cuvinte și gesturi bulgărești din timpul Marelui Războiu*, in „Analele Dobrogei”, Anul 1, No. 1, 1920.

Rosetti, R., *Regulamentul infanteriei franceze din 1 august 1791 și influența lui asupra regulamentelor de cari s'au servit oștirile românești sub regimul regulamentului organic (1830-1860)*, București, Academia Română, seria 3, tom 8, 1928.

Rotaru, Ion, *O istorie a literaturii române: de la Epoca Luminilor până la Junimea*, Galați, Editura Porto Franco, 1994.

Rustoiu, Ioana et al. (eds.), *Legiunea Română din Italia*, Alba Iulia, Editura Altip, 2016.

Sawyer, Ralph D., Sawyer, Mei-chün, *The Seven Military Classics of Ancient China*, New York, NY, Basic Books, 2007.

Scafeș, Cornel I. et al., *Armata Română în vremea lui Alexandru Ioan Cuza (1859-1866)*, București, Total Publishing, 2003.

Scafeș, Cornel I., Scafeș, Ioan I., *Cetatea București. Fortificațiile din jurul Capitalei (1884-1916)*, București, Editura Sitech, 2015.

Schiffer, Irvine, *Reviewed Work: The Need to Have Enemies and Allies: From Clinical Practice to International Relationships by Vamik D. Volkan*, in „Political Psychology”, vol. 10, nr. 2, Jun. 1989.

Schopenhauer, Arthur, *Lumea ca voință și reprezentare*, București, Editura Humanitas, 2012.

Schulze, Hagen, *The Course of German Nationalism. From Frederick the Great to Bismark, 1764-1867*, Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cambridge University Press, 2000.

Screen, J.E.O., *The Finnish Army, 1881-1901: A National Force in a Russian Context*, in „The Slavonic and East European Review”, vol. 70, No. 3 (July, 1992).

Scurtu, Ioan (coord.), *Istoria Românilor*, vol. VIII, *România întregită (1918-1940)*, București, Editura Enciclopedică, 2003.

Idem, *Istoria românilor în timpul celor patru regi (1866-1947)*, vol. I, *Carol I*, București, Editura Enciclopedică, 2001.

Idem, *Istoria românilor în timpul celor patru regi (1866-1947)*, vol. II, *Ferdinand I*, București, Editura Enciclopedică, 2004.

Pintilie, Serinela, “*Battles and Heroes*” in *Teaching History*, in Topor, Claudiu-Lucian, Rubel, Alexander (eds.), “*The Unknown War*” from Eastern Europe. *Romania between Allies and Enemies (1916-1918)*, Iași, Konstanz, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Hartung-Gorre, 2016.

Sheffield, Gary, *Forgotten Victory. The First World War: myths and realities*, London, Headline, 2001.

Showalter, Dennis E., *Reviewed Works: Carl von Clausewitz: Historical and Political Writings by Peter Paret, Daniel Moran; Understanding War. Essays on Clausewitz and the History of Military Power by Peter Paret*, in „Central European History”, vol. 25, No. 3/1992.

Sion, Liora, *Enemy making*, in Joseph, Paul (ed.), *Sage Encyclopedia of War. Social Studies Perspectives*, Los Angeles, London, Singapore, Washington DC, Melbourne, Sage Publications, 2017.

Sisa, Stephen, *The spirit of Hungary: a Panorama of Hungarian History and Culture*, Toronto, Rákóczi Foundation, 1983.

Sisemore, James D., *The Russo-Japanese War, Lessons not Learned*, A thesis presented to the Faculty of the U.S. Army Command and General Staff College at M.S. Southwest Missouri State University, Springfield, MO, 1991, Published at Fort Leavenworth, KS, 2003.

Sixsmith, Martin, *Rusia: un mileniu de istorie*, București, Humanitas, 2016.

Smeu, Vasile, *Un erou gorjean – Victor Popescu*, in „Litua. Studii și Cercetări”, III, 1986.

Solomon, Flavius, Cușco, Andrei, Ceașu, Mihai-Ștefan (eds.), *România și statele vecine la începutul Primului Război Mondial. Viziuni, percepții, interpretări*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2016.

Solomon, Flavius, Zub, Alexandru (eds.), *Basarabia. Dilemele identității*, Iași, Fundația Academică „A. D. Xenopol”, 2001.

Spânu, Alin, *De la spionaj la decizii diplomatice. România versus Imperiul Austro-Ungar (iulie-septembrie 1914)*, in „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, Anul XVII, nr. 1 (63)/2014.

Idem, *Starea de spirit în Moldova de Est la începutul Primului Război Mondial (august 1914)*, in „Acta Moldaviae Meridionalis”, XXXV, 2014.

Idem, *Serviciul de informații al României în Războiul de Întregire Națională (1916-1920)*, București, Editura Militară, 2019.

Stamati-Ciurea, C., *Răsunet din Basarabia*, București, Editura Litera, 1998.

Stan, Constantin I., *Înteruperea operațiunilor militare pe frontul românesc. Armistițiul cu Puterile Centrale*, in „Apulum. Acta Musei Apvlensis”, XXVI/1969.

Idem, *Aliați și adversari. Relațiile româno-ruse 1916-1920*, București, Editura Paideia, 2006.

Idem, *Nicolae Iorga și centenarul răpirii Basarabiei (1812-1912) în Enache, George et al. (eds.), La frontierele civilizațiilor. Basarabia în context geopolitic, economic, cultural și religios*, Galați, Galați University Press, 2011.

Stojanović, Mihailo D., *The Great Powers and the Balkans. 1875-1878*, London, New York, Cambridge University Press, 1968.

Strungaru, Aurel (ed.), *Nichita Smochină: O viață de apărător al românilor transnistreni*, București, Editura Eikon, 2017.

Strykowski, Maciej, *Mențiuni despre călătoria prin Țara Românească și Moldova*, în Holban, Maria, et al. (eds.), *Călători străini despre Țările Române*, București, Editura Științifică, 1970.

Sturdza, Mihai Dimitrie, *Aristocrații transnaționale. Familia Blaremborg, în Familiile boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, vol. I, București, Editura Simetria, 2004.

Idem, *Românii între frica de Rusia și dragostea de Franța*, București, Editura „Roza Vânturilor”, 2006.

Surdu, Victor, *Țărănimea. Făurirea statului național unitar și modernizarea României (1821-1918)*, București, Editura Baricada, 1995.

Sweetney, Regina M., *Singing Our Way to Victory. French Cultural Politics and Music during the Great War*, Middletown, Wesleyan University Press, 2001.

Șarov, Igor, Cușco, Andrei, *Identitatea națională a basarabenilor în istoriografia rusă din secolul al XIX-lea*, în Solomon, Flavius, Zub, Alexandru (eds.), *Basarabia. Dilemele identității*, Iași, Fundația Academică „A. D. Xenopol”, 2001.

Șișcanu, Ion, *Basarabia în proiecte sovietice din anii 1814-1924, în 100 de ani de la deschiderea frontului românesc în Primul Război Mondial (1916-2016)*, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, Centrul de Cultură și Istorie Militară din Republica Moldova, București, Editura Militară, 2016.

Petrescu, Ștefan, *Primul Război Mondial în Balcani și publicistica românească în anii neutralității (1914-1916)*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, vol. XXIX, 2016.

Ștefănuță, Petre, *De pe timpul războiului*, în Gusti, Dimitrie și colaboratorii, *Cornova 1931*, Chișinău, Editura Quant, 2011.

Idem, *Din graiul războiului și revoluției într-un sat din Basarabia*, în Gusti, Dimitrie și colaboratorii, *Cornova 1931*, Chișinău, Editura Quant, 2011.

Idem, *Însemnări pe marginea bibliotecii unui sătean. Din constatările monografiei sociale la Cornova-Orhei*, în Gusti, Dimitrie și colaboratorii, *Cornova 1931*, Chișinău, Editura Quant, 2011.

Șurubaru, Mihai, *Județul Neamț în Primul Război Mondial*, vol. 3, Piatra-Neamț, Editura „Cetatea Doamnei”, 2023.

Talașman, Doina, *Considerații privind raporturile dintre istorie și sociologie, respectiv armată și societate*, în Moșneagu, Marian *et al.*, *Armata română și societatea civilă. Studii și comunicări*, Pitești, Editura Istros, 2012.

Tamaș, Corneliu *et al.* (eds.), *1916-1918 în județul Vâlcea*, vol. I, Muzeul Memorial „Nicolae Bălcescu”, Bălcești pe Topolog, 1979.

Tănăsescu, Florian, *Ideologie și structuri comuniste în România: 1 ianuarie 1920-3 februarie 1921*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 1997.

Teodor, Bogdan Alexandru, *Puncte de vedere privind problema Basarabiei în revista „Viața Românească”*, în Negustor, Gheorghe, Ghenghea, Mircea-Cristian (eds.), *De la Imperiu la Regat. Românii basarabeni și Marele Război*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2018.

Titulescu, Nicolae, *Basarabia, pământ românesc*, București, Editura Rum-Irina, 1992.

Topor, Claudiu-Lucian, *„Auf nach Rumänien!”. Beligeranța germano-română 1916-1918*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2020.

Topor, Claudiu-Lucian, *Germania și neutralitatea României (1914-1916). Studii istorice*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2017.

Topor, Claudiu-Lucian, *Germania, România și războaiele balcanice (1912-1913)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2008.

Topor, Claudiu-Lucian, *Hilmar von dem Bussche Haddenhausen – ultimul plenipotențiar al Germaniei imperiale acreditat la București*, în Topor, Claudiu-Lucian, Istrate, Alexandru, Cain, Daniel (eds.), *Diplomați, societate și mondenități. Sfârșit de „Belle Époque” în lumea românească*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2015.

Topor, Claudiu-Lucian, Istrate, Alexandru, Cain, Daniel (eds.), *Diplomați, societate și mondenități. Sfârșit de „Belle Époque” în lumea românească*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2015.

Topor, Claudiu-Lucian, Rubel, Alexander (eds.), *“The Unknown War” from Eastern Europe. Romania between Allies and Enemies (1916-1918)*, Iași, Konstanz, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Hartung-Gorre, 2016.

Topor, Claudiu-Lucian, *The “Routine of Suffering”. Breaking the Laws of War on Romanian Territory*, în Topor, Claudiu-Lucian, Rubel, Alexander (eds.), *“The Unknown War” from Eastern Europe. Romania between Allies and Enemies (1916-1918)*, Iași, Konstanz, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Hartung-Gorre, 2016.

Torrey, Glenn E., *România în Primul Război Mondial*, București, Meteor Publishing, 2014.

Tudorancea, Radu, *Frontul de acasă. Propagandă, atitudini și curente de opinie în România Primului Război Mondial*, București, Editura Eikon, 2016.

Tudorancea, Radu (coord.), *O vecinătate dificilă. Relațiile româno-ruse/sovietice (1914-1965)*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2023.

Tudosă, Mihai, *Universitari ieșeni combatanți în Marele Război. Jurnalele lui Neculai Costăchescu și Ștefan Zeletin*, in „Historia Universitatis Iassiensis”, X/2019.

Idem, *Memoirs of Charles Vopicka and the Count of Saint-Aulaire, Accredited Diplomats in Romania during the Great War. A Comparative Approach*, in „East European Journal of Diplomatic History”, No. 6-7/2019-2020.

Idem, *Marele Război în viziunea lui Alexandru Marghiloman*, in Rados, Maria et al. (eds.), *În căutarea timpului unirii – percepții și interpretări*, Iași, Editura PIM, 2020.

Idem, *Neutralitatea României și drumul său spre război reflectate în Cartea roșie austro-ungară*, in „Litua. Studii și Cercetări”, XXIV, Târgu-Jiu, Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu”, 2022.

Idem, *Evoluția pistoalelor de cavalerie austriece reflectată în colecțiile Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț*, in „Litua. Studii și Cercetări”, XXVI, 2024.

Idem, *Arme de foc din colecțiile Complexului Muzeal Național Neamț*, Piatra-Neamț, Editura „Constantin Matasă”, 2025.

Idem, *Boosting Morale in the Nation's Darkest Hour. The Newspaper 'România, organ al apărării naționale', Iași, 1917-1918*, in Ploscaru, Cristian, Mihaș, Cosmin, Atanasiu, Mihai-Bogdan, *Old Cities, Former Capitals and the Nation-State Building in Southeastern Europe: Regional and National Identities*, Iași, Konstanz, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Hartung-Gorre Verlag, 2025.

Tzu, Sun, *Arta războiului*, București, Editura Antet XX Press, 1993.

Țurlea, Petre, *Nicolae Iorga – istoricul și înfăptuirea statului național unitar*, in „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, Anul XVII, nr. 4 (66)/2014.

Țuțu, Dumitru, *Legea reorganizării armatei române din iunie 1924 și evoluția sistemului defensiv național până în anul 1929*, in *File din istoria militară a poporului român. Studii*, vol. 8, București, Editura Militară, 1980.

Văcărescu, T. C., *Luptele românilor în Resbelul din 1877-1878*, vol. I-II, București, Editura Typographiei Curții Regale F. Göbl&Fiii, 1886-1887.

Văduva, Gheorghe, *Strategia integrală. Acțiuni integrale (întrunite) ale categoriilor de forțe ale armatei*, București, Academia de Înalte Studii Militare, 2003.

Văduva, Gheorghe *et. al.*, *Arta militară de-a lungul mileniilor*, București, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2004.

Vegetius, *Epitome of military sciences*, Liverpool, Liverpool University Press, 2001.

Vinogradov, V. N., *Romania in the First World War: The Years of Neutrality, 1914-1916*, in „The International History Review”, Vol. 14, No. 3, Aug., 1992.

Visser, Margret, *Worship your enemy: aspects of the cult of heroes in Ancient Greece*, in „The Harvard Theological Review”, vol. 75, No. 4, Cambridge University Press, October 1982.

Vițalaru, Adrian, *Diplomație și propagandă românească la sfârșitul Primului Război Mondial. Publicarea lucrării lui Aurel C. Popovici „La Question Roumaine en Transylvanie et en Hongrie”*, in Topor, Claudiu-Lucian, Istrate, Alexandru, Cain, Daniel (eds.), *Diplomați, societate și mondenități. Sfârșit de „Belle Époque” în lumea românească*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2015.

von Clausewitz, Carl, *Despre război*, București, Editura Antet, 2000.

Vrabie, Diana (coord.), *Unirea din 1918 în presa din regiunea Moldovei (Basarabia)*, Iași, Editura Asachiana, 2018.

Waldman, Thomas, *War, Clausewitz, and the Trinity*, thesis submitted in fulfilment of the requirements for the degree of PhD, Department of Politics and International Studies University of Warwick, June 2009.

Walker, William, *Betrayal at Little Gibraltar. A German Fortress, a Treacherous American General, and the Battle to End World War I*, New York, London, Scribner, 2016.

Welch, David, *Germany, Propaganda and Total War 1914-1918*, New Brunswick, NJ, Rutgers University Press, 2000.

Wildman, Allan K., *The End of the Russian Imperial Army. The Old Army and the Soldiers' Revolt (March-April, 1917)*, Princeton, NJ, Princeton University Press, 1980.

Winter, Jay *Remembering War. The Great War between Memory and History in the 20th Century*, New Heaven, Yale University Press, 2006.

Xenopol, A. D. *Războaiele dintre ruși și turci și înrăurirea lor asupra Țerilor Române*, vol. I-II, Jassy, Tipo-Litographia H. Goldner, 1880.

Idem, *Domnia lui Cuza-Vodă*, Iași, Tipografia Editore „Dacia”, 1903.

Zainea, Ion, *Răul suprem. Românii și România în comentariile presei maghiare (august-septembrie 1916). Studiu de caz: presa din Oradea*, in Bolovan, Ioan *et al.*, *Primul Război Mondial. Perspectivă istorică și istoriografică*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2015.

Zub, Alexandru, *Mihail Kogălniceanu istoric*, Iași, Editura Junimea, 1974.

III. Working tools

***, *Lexicon militar româno-maghiar*, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1916.

***, *Lexicon militar*, București, Academia Militară, Editura Militară, 1980.

Apostol, Pavel *et al.*, *Dicționar de filozofie*, București, Editura Politică, 1978.

Bloch, Henriette *et al.*, *Dictionnaire fondamental de la psychologie*, Paris, Larousse, 1997.

Bradford, James C. (ed.), *International Encyclopedia of Military History*, New York, Routledge, 2006.

Braga, Corin (coord.), *Enciclopedia imaginariilor din România*, vol. III, *Imaginar Istoric*, coord. Mitu, Sorin, București, Editura Polirom, 2020.

Călinescu, George, *Istoria literaturii române. Compendiu*, București, Chișinău, Editura Litera, 2001.

Clodfelter, Micheal, *Warfare and armed conflicts: a statistical encyclopedia of casualty and other figures. 1492-2015*, Jefferson, North Carolina, McFarland&Company, 2017.

Colesnic, Iurie, *Chișinău: Enciclopedie*, Chișinău, Editura Museum, 1997.

Corsini, Ray, *The Dictionary of Psychology*, New York, NY, Brunner-Routledge, 2002.

Dodon, Roland, Parrot, Françoise, *Dicționar de psihologie*, București, Editura Humanitas, 2006.

Flew, Antony, *Dicționar de filosofie și logică*, București, Editura Humanitas, 1996.

Furet, François, Ozouf, Mona (eds.), *A Critical Dictionary of the French Revolution*, Cambridge, Massachusetts, London, England, Cambridge University Press, 1989.

Georgescu, Gheorghe I. *Contribuțiuni la Bibliografia Războiului pentru Întregirea Neamului*, București, Tipografia „Cuvântul Românesc”, 1940.

Haneș, Petre, *Scriitorii basarabeni*, București, Editura Librăriei Alcalay&Co., 1920.

Joseph, Paul (ed.), *Sage Encyclopedia of War. Social Studies Perspectives*, Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC, Melbourne, Sage Publications, 2017.

Kluge, Friedrich, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, Berlin, New York, Walter de Gruyter, 1989.

Latham, Edward, *A Dictionary of Names Nicknames and Surnames of People Places and Things*, London, New York, George Routledge&Sons, E. P. Dutton&Co., 1904.

Leahu, Gabriel, Leoveanu, Relu, *Dicționar de termeni istorici*, Bacău, Editura Conexiuni, 1998.

Marcu, Florin, Maneca, Constant, *Dicționar de neologisme*, București, Editura Academiei, 1978.

Matsumoto, David (ed.), *The Cambridge Dictionary of Psychology*, New York, Cambridge University Press, 2009.

Mills, Watson E., *Mercer Dictionary of the Bible*, Macon, GA, Mercer University Press, 1997.

Phifer, Michiko, *A Handbook of Military Strategy and Tactics*, New Delhi, Vij Books, 2012.

Popescu-Neveanu, Paul, *Dicționar de psihologie*, București, Editura Albatros, 1978.

Robertson, David, *The Routledge Dictionary of Politics*, London, New York, Routledge Taylor&Francis Group, 2004.

Stan, Stoica (coord.), *Dicționar biografic de istorie a României*, București, Editura Meronia, 2008.

Stoean, Gheorghe D., *România în Primul Război Mondial. Contribuții bibliografice*, București, Editura Militară, 1975.

Tucker, Spencer C. (ed.), *The European Powers in the First World War. An Encyclopedia*, New York, London, Routledge Publishing, 2013.

IV. E-resources

Barbă, Maria, *Activitatea lui Petre V. Ștefănuță în cercetarea folclorului și etnografiei în perioada interbelică (1918-1940)*, in „Dacoromania”, Alba-Iulia, nr. 75, 2015, https://www.dacoromania-alba.ro/nr75/activitatea_lui_petre.htm, accesat la 01.05.2026.

Benvenuto, Sergio, *Freud, and the Enjoyment of War*, in „European Journal of Psychoanalysis”, Vol. 9, No. 2, December 2022, <https://www.journal-psychoanalysis.eu/articles/freud-and-the-enjoyment-of-war/>, accesat la 01.05.2026.

Cohen, Eliot A., *Strategy*, in *Encyclopaedia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/strategy-military/The-French-Revolution-and-the-emergence-of-modern-strategies>, accesat la 01.05.2026.

Frați români, manifest, 1916, in <https://picryl.com/media/frati-romani-8b3e65>, accesat la 2.04.2026.

German counter-propaganda on the theme of "Barbarism", în *L'histoire par l'image*, in <https://histoire-image.org/etudes/contre-propagande-allemande-theme-barbarie>, accesat la 20.03.2026.

Hartmann, Pierre, *Pour une juste interprétation de la Marseillaise*, in „Dernières nouvelles d'Alsace”, https://www.dna.fr/culture/2016/08/06/pour-une-juste-interpretation-de-la-marseillaise?fbclid=IwAR0gEJVCNIfx7Duy_JuEgIloKDpJVQBnGyd90aSeJrXHEo3-PgUx3lA_I0w, 6 august 2016, accesat la 01.05.2026.

Mărturia ultimului veteran al Războiului de Independență, in <http://www.radio-arhive.ro/articol/marturia-ultimului-veteran-al-razboiului-de-independena-1877-1878/2061431/5291/2>, accesat la 1.05.2026.

Phang, Sara E. et. al., *Conflict in Ancient Greece and Rome. The definitive political, social, and military Encyclopedia*, Santa Barbara, California, Denver, Colorado, ABC-CLIO LLC, 2016.

Theobald, Ulrich, *Zhou Period Military*, in *An Encyclopaedia on Chinese History, Literature and Art*, <http://www.chinaknowledge.de/History/Zhou/zhou-military.html>, accesat la 01.05.2026.

Xenophon, *Hellenica*, Carleton L. Brownson Edition, Book 7, Chapter 1, in <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:abo:tlg,0032,001:7:1#note-link18>, accesat la 01.05.2026.